

10
voor
de
leraar

Jaarverslag 2016

Voorwoord

Op 1 januari 2017 ben ik door het bestuur van de Vereniging Hogescholen benoemd als voorzitter van de *Stuurgroep lerarenopleidingen*.

Ik ben onder de indruk van wat de vakdocenten de afgelopen jaren hebben gerealiseerd binnen het programma *10voordeleraar*. Ruim 700 vakdocenten van verschillende lerarenopleidingen werken in (kennis)netwerken actief met elkaar samen aan de ontwikkeling en het onderhoud van kennisbases, landelijke kennistoetsen en peer-review. Naast deze formele netwerken organiseren vakdocenten kennisdeelmomenten voor vakcollega's die niet direct betrokken zijn bij het programma. Tijdens deze momenten hebben ze bijvoorbeeld de mogelijkheid om de landelijke kennistoets te maken, bespreken ze in alle openheid de landelijke resultaten en voeren ze inhoudelijke discussies over hoe je studenten goed kunt voorbereiden.

Ik zie betrokken en enthousiaste vakdocenten en hun onderlinge samenwerking draagt bij aan de kwaliteitsverhoging van de lerarenopleidingen. Dit constateren ook de beoordelingsinstanties in hun evaluaties. Ik spreek dan ook mijn oprechte waardering uit voor iedereen die hier een bijdrage aan heeft geleverd, op welke manier dan ook.

Vanaf oktober 2016 is gesproken over het toekomstig perspectief van *10voordeleraar*. Dit heeft geleid tot het besluit van de algemene ledenvergadering van de Vereniging Hogescholen om de komende drie jaar alle activiteiten te continueren die door de gezamenlijke lerarenopleidingen bij *10voordeleraar* zijn ondergebracht. Separaat daaraan zal de komende periode een verkenning uitgevoerd worden naar het perspectief van de samenwerking van de gezamenlijke lerarenopleidingen na 2019.

We staan nu samen voor de opdracht om de volgende fase vorm te geven. We richten ons niet alleen op de drie instrumenten die *10voordeleraar* beheert, maar juist ook op de succesvolle inrichting van de (kennis)netwerken. Hoe kunnen we de bestaande instellingsoverstijgende kennisnetwerken van vakdocenten verder professionaliseren en bestendigen? Een belangrijke rol hierin is weggelegd voor het management en bestuur, maar zeker ook voor de vakdocenten. Als vakdocent ben je eigenaar van je vak en vorm je een belangrijk onderdeel van het goed functioneren van de lerarenopleiding.

Mijn uiteindelijke doel is te komen tot een breed gedeelde visie op de opdracht en opbrengsten van *10voordeleraar*. En ik heb hier absoluut vertrouwen in.

Nienke Meijer,
Voorzitter *Stuurgroep lerarenopleidingen*

Samenvatting

Hieronder is een samenvatting opgenomen van de belangrijkste ontwikkelingen rondom het programma in het verslagjaar 2016:

Programma

Toekomstrichting. In de Algemene ledenvergadering van de Vereniging Hogescholen is besloten om de huidige werkwijze op de onderdelen kennisbases, landelijke kennistoetsen en peer-review te continueren. Daarnaast blijven wij werken aan een optimalisering van de werkwijze om tegemoet te komen aan de wens van opleidingen om met meer flexibiliteit de landelijke kennistoetsen in te bedden in de eigen toetsprogramma's. De komende twee jaar zal er een verkenning plaatsvinden rondom het langetermijnperspectief.

Audit. In het verslagjaar is een audit uitgevoerd bij het programmabureau *10voordeleraar* voor wat betreft het proces rondom de landelijke kennistoets. Onder alle geledingen is grote waardering en trots voor wat er met betrekking tot de ontwikkeling van landelijke kennisbases en kennistoetsen tot stand is gebracht. De aanbevelingen in het rapport zullen opgepakt worden.

Vervolgmeting. Daarnaast is er een vervolgmeting uitgevoerd onder vakdocenten en studenten. Naast het meten van de bekendheid en de houding ten opzichte van de kennisbases, de landelijke kennistoetsen en peer-review, zijn er nieuwe vragen gesteld over de praktische organisatie en de effecten van het programma.

Extranet. Het extranet dat opgericht was voor de peer-reviewgroepen tweedegraads en vakmasters is uitgebreid met de herijkingsgroepen, de constructieteams en de eerste peer-reviewgroepen pabo. Eind 2016 zijn ruim 600 gebruikers via dit kanaal met elkaar verbonden.

Kennisbases

Herijking. In 2016 is het projectplan voor het herijkingstraject tweedegraads lerarenopleidingen vastgesteld en zijn de randvoorwaardelijke eisen opgesteld waaraan de herijkte kennisbases moeten voldoen. In het verslagjaar zijn voor alle tweedegraadsvakken de herijkingswensen door vakdocenten opgesteld en gelegitimeerd en is praktisch elk vak aan de slag gegaan met het herschrijven van de kennisbasis. Voor de overige kennisbases zijn de eerste voorbereidingen getroffen om te komen tot invulling van het desbetreffende herijkingsproces.

Peer-review

Pabo-vakken. In de loop van 2016 zijn ook de elf pabo-vakken gestart met peer-review. Bij de start kregen de peer-reviewgroepen handreikingen en trainingen aangeboden.

Kennisdeling. In 2016 zijn voor onder andere de betrokkenen van de diverse peer-reviewgroepen en het management twee landelijke bijeenkomsten georganiseerd. Centraal stonden het delen van ervaringen en de verduurzaming van peer-review.

Verduurzaming. Een urgent aandachtspunt voor alle groepen is een duurzame inbedding van peer-review. De groepen hebben wel al een goed beeld wat peer-review tot een succes kan maken, maar ze hebben meer tijd nodig om het verduurzamingsplan op te leveren. In overleg met het ministerie krijgen ze hier nog tot 2017 de tijd voor.

Landelijke kennistoetsen

Pilot. In 2016 is gestart met de voorbereidingen van een pilot voor het pabo-vak Engels, waarbij onderzocht gaat worden of de *APTIS-test for teachers* met een bijbehorende cesuur geschikt is voor landelijke toetsing.

Toetsysteem. In 2016 is gestart met het inventariseren en opstellen van de eisen en wensen voor een toekomstig toetsysteem. Dit heeft geresulteerd in een vereistendocument dat ter validatie voorgelegd zal worden aan ict-deskundigen uit het hoger onderwijs.

Itembanken. Om te komen tot meer flexibiliteit in de afname en een snellere uitslagverstrekking, is er een start gemaakt met een psychometrische verkenning voor de toekomstige inrichting van de itembanken.

Geschiktheidsonderzoek. De voorbereidingen zijn getroffen om de landelijke kennistoets Nederlands, Engels en Wiskunde in te zetten als geschiktheidsonderzoek voor pabogediplomeerden die in het vmbo werkzaam zijn en via een verkorte route de volledige tweedegraads bevoegdheid willen halen.

Feedback. Er is een sjabloon ontwikkeld voor de hogescholen, waarmee zij eenvoudig de scores kunnen verstrekken aan de studenten, waaronder de individuele domeinscores en de totaalscore in vergelijking met het landelijk gemiddelde.

Hogeschoolrapportage. Ook de hogescholen zelf ontvangen nu een rapportage, waarin de resultaten van de opleiding vergeleken worden met de landelijke gemiddelden. Op deze manier kunnen de betrokkenen de resultaten beter duiden en daar waar nodig bijsturen.

Validiteitsonderzoek. In overleg met het landelijk vakoverleg is er nader onderzoek gedaan naar de validiteit van de landelijke kennistoets Wiskunde en de geschiktheid van de toetsvorm. De conclusie van Drijvers is dat de validiteit van de kennistoets niet ter discussie staat, maar dat verbeteringen mogelijk zijn, onder andere in de toetsvorm, maar ook op de opleidingen in de voorbereiding.

Toetsresultaten. In studiejaar 2015-2016 maakten 5.249 pabostudenten één of meerdere landelijke kennistoetsen Nederlandse taal en 5.881 studenten één of meerdere kennistoetsen Rekenen-wiskunde. Bij beide toetsen slaagde ruim 60% van de studenten meteen die dit studiejaar de toets voor de eerste keer maakten. Van de studenten die in een eerder studiejaar de toets al hebben gemaakt, slaagden ongeveer tweederde voor een herkansing. Het aantal studenten dat na meer dan vijf keer te hebben deelgenomen nog niet geslaagd is, bedraagt slechts 0,03%. Bij de tweedegraads lerarenopleidingen hebben 3.551 studenten deelgenomen aan een landelijke kennistoets. De resultaten variëren per opleiding.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

1 Inleiding

2 Programma

3 Kennisbases

4 Peer-review

5 Landelijke kennistoetsen

6 Financiën

1 Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2016 van het programma *10voordeleraar*. Dit jaarverslag is bedoeld voor alle betrokkenen en belangstellenden die meer willen weten over het programma en de opbrengsten. In dit jaarverslag vindt u informatie over de achtergronden, organisatiestructuur, processen, werkwijzen en uiteraard de ontwikkelingen in het verslagjaar. Naast een terugblik kijken we ook vooruit. Het verslag begint met een algemene toelichting op het programma en vervolgens komen de drie instrumenten kennisbases, landelijke kennistoetsen en peer-review aan bod. Wij sluiten het jaarverslag af met de financiën.

Het versterken van de kenniscomponent in de lerarenopleidingen.

De hbo-lerarenopleidingen werken sinds 2008 aan een duurzame kwaliteitsimpuls. In overleg met het ministerie van Onderwijs hebben zij een systeem van kennisborging ontwikkeld, met als doel de kenniscomponent binnen de opleiding op een hoger niveau te krijgen. Gekozen is voor drie instrumenten: [1. Kennisbases](#) [2. Landelijke kennistoetsen](#) [3. Peer-review](#). In eigen beheer, maar wel met stevig onafhankelijk toezicht. Met als uiteindelijk doel dat elke startbekwame leerkracht over dezelfde vakinhoudelijke kennis beschikt. Het ministerie heeft voor de ontwikkeling en implementatie van deze instrumenten in de periode 2008-2017 een subsidie van € 25 miljoen beschikbaar gesteld. Alle activiteiten zijn ondergebracht in het programma *10voordeleraar*, onder de paraplu van de Vereniging Hogescholen.

Vakdocenten van de lerarenopleidingen vormen de spil van het programma.

Vakdocenten hebben de gezamenlijke regie over cruciale onderdelen. Ze ontwikkelen kennisbases en houden die actueel. Ze construeren landelijke toetsvragen en toetsen en helpen de grens van zakken en slagen te bepalen. Via peer-review gaan vakdocenten instellingsoverstijgend met elkaar het kritische gesprek aan over de implementatie en borging van de kennisbasis in het les- en toetsprogramma op de individuele lerarenopleiding en formuleren aanbevelingen.

Versterking van de landelijke inhoudelijke samenwerking.

Door dit programma hebben de lerarenopleidingen landelijke netwerken tot stand gebracht, waarin honderden vakdocenten van verschillende hogescholen met elkaar samenwerken aan de kenniscomponent van de opleiding. Denk aan peer-review-groepen, herijkingsgroepen kennisbases, constructieteams voor de ontwikkeling van de toetsen, normeringspanels, landelijke vakoverleggen en het landelijk overleg examencommissies. De samenwerking geeft een impuls aan de betrokkenheid van de vakdocenten bij de kwaliteitsverbetering en hun professionalisering. Voor de externe legitimiteit maken ook deskundigen uit de wetenschap deel uit van de processen. Vanuit het werkveld zijn ook nog eens leerkrachten betrokken bij de normering van de landelijke kennistoetsen. *10voordeleraar* vormt de motor in de versterking van de landelijke inhoudelijke samenwerking.

Steeds meer aandacht voor kennisdeling door openheid en transparantie.

In alle lagen van de lerarenopleidingen worden resultaten en good practices rondom het programma steeds meer uitgewisseld: bestuurders, directeuren, vakdocenten en studenten. Zij gaan zowel verticaal als horizontaal met elkaar in gesprek om van elkaar te leren.

Een duurzame kwaliteitsimpuls!

Er is door vakdocenten hard gewerkt aan de kwaliteitsslag. De afgelopen jaren is een stevige basis gelegd voor de borging van het kennisniveau. Dit wordt onder andere erkend door het ministerie, de inspectie, de accreditatieorganisatie (NVAO), directeuren en vakdocenten, maar volgt ook uit meerdere externe onderzoeken. Het programma wordt gekenmerkt als pionierswerk en een wereldwijd uniek project.

Op de hoogte blijven?

Het jaarverslag is terug te vinden op www.10voordeleraar.nl. Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen binnen het programma? Abonneert u zich dan op onze nieuwsbrief op www.10voordeleraar.nl/nieuwsbrief.

2 Programma

Onze opdracht

Onze opdracht is een bijdrage leveren aan de vakinhoudelijke kwaliteit van de hbo-lerarenopleidingen. De samenleving heeft behoefte aan inzicht in de vakinhoudelijke en vakdidactische kwaliteit van toekomstige leraren en wil die kwaliteit gewaarborgd zien. In dit kader presenteerde staatssecretaris Van Bijsterveldt in 2008 de *Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011 Krachtig Meesterschap*. In de kwaliteitsagenda 2008-2011 *Krachtig meesterschap* voor het opleiden van leraren zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het opstellen van kennisbases, de uitwerking naar onderwijsprogramma's en toetsing ervan: 'Het eindniveau van de opleidingen wordt duidelijk vastgelegd. Hiertoe ontwikkelen de opleidingen in samenwerking met het afnemende veld een gezamenlijke kennisbasis, eindtermen en examens'. In overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben de lerarenopleidingen een systeem van kennisborging ontwikkeld in eigen beheer, met als doel de kenniscomponent binnen de opleiding op een hoger niveau te krijgen. Gekozen is voor drie instrumenten: 1. Kennisbases 2. Landelijke kennistoetsen 3. Peer-review. De resultaten komen bottom-up en in eigen beheer met de docent als centrale factor tot stand, maar wel met een stevig en onafhankelijk toezicht. Met als uiteindelijk doel dat elke startbekwame leerkracht over dezelfde vakinhoudelijke kennis beschikt. Het ministerie heeft voor de ontwikkeling en implementatie van deze instrumenten in de periode 2008-2017 een subsidie van € 25 miljoen beschikbaar gesteld. Alle activiteiten voor het versterken van de kenniscomponent in lerarenopleidingen zijn ondergebracht in het programma *10voordeleraar*, onder de paraplu van de Vereniging Hogescholen. De lerarenopleidingen zijn uiteraard nauw betrokken.

Tijdslijn van de uitvoering van onze opdracht:

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	v
Onze opdracht													
Ontwikkeling kennisbases													
Implementatie kennisbases													
Herijking kennisbases													
Ontwikkeling toetsvragen													
Afname kennistoetsen													
Implementatie peer-review eerste- en tweedegraads													
Implementatie peer-review pabo													
Verduurzaming peer-review													

In 2008 zijn de lerarenopleidingen gestart met het ontwikkelen van kennisbases en hebben ze deze geïntegreerd in hun onderwijsprogramma. Vakinhoudelijke veranderingen, pedagogische-didactische eisen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht maken het wenselijk dat iedere kennisbasis met enige regelmaat wordt beoordeeld op de inhoud en waar nodig aangepast. In 2016 zijn vakdocenten over de volle breedte van de lerarenopleidingen gestart met de herijking van de kennisbases. Voor vijftien tweedegraads lerarenopleidingen en twee pabo-vakken zijn landelijke kennistoetsen ontwikkeld. De eerste toetsen werden afgenomen in 2013. Voor de andere lerarenopleidingen is een systeem van instellingsoverstijgende peer-review ingericht. Voor de pabo was oorspronkelijk de afspraak met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dat naast de vakken Nederlandse taal en Rekenen-wiskunde, ook voor de vakken Aardrijkskunde, Geschiedenis, Natuur & Techniek en Engels een landelijke kennistoets zou worden ontwikkeld. Op initiatief van de Vereniging Hogescholen is in overleg met het ministerie gekozen om voor de drie eerstgenoemde vakken een systeem van peer-review in te richten ter borging van de kennisbasis. Voor het vak Engels is een pilot ingericht met een internationale taaltoets.

Systeembrede analyse tweedegraads lerarenopleidingen

De NVAO concludeert in het rapport dat de landelijke kennisbases en de landelijke kennistoetsen een

belangrijke bijdrage levert aan de borging van de basiskwaliteit van studenten. De kennisbases zijn verwerkt in de curricula van de opleidingen en worden momenteel op

onderdelen aangepast door onderling overleg tussen de instellingen. *Bron: Rapport NVAO - Systeembrede analyse tweedegraads lerarenopleidingen - november 2016*

Kwaliteit komt niet vanzelf

10voordeleraar is een inhoudelijk programma dat in veel opzichten uniek is. Niet alleen vanwege de grote impact op het onderwijs, maar ook omdat het de sector gelukt is de inspanningen landelijk vorm te geven en in een langjarig programma te implementeren, waarbij het gelukt is een omvangrijk toetsprogramma op te zetten waarvan het eigenaarschap bij de opleidingen is behouden en geborgd. Met opvallende resultaten, die deels als voorbeeld dienen voor andere sectoren in het hbo, zoals in het advies van de commissie-Bruijn *Vreemde ogen*

dwingen (2012). Eigenaarschap van docenten, en betrekken van de feedback van studenten lijken goede randvoorwaarden voor het doorzetten van de kwaliteitsverbetering en een duurzame kwaliteitscultuur bij de pabo's. De monitor van *10voordeleraar* over 2011-2015 geeft ook hiervan een positief beeld. Volgens de monitor staat de meerderheid van de pabo-docenten positief ten opzichte van zowel de kennisbasis als de landelijke kennistoets voor rekenen en taal. Docenten die betrokken zijn bij de ontwikkeling van toetsvragen hebben een nog positiever beeld dan de overige

docenten. Ook pabo-studenten lijken volgens de monitor de landelijke kennistoetsen inmiddels als regulier onderdeel van de opleiding te beschouwen. Studenten geven wel aan dat de lerarenopleiding meer begeleiding zou moeten bieden bij inhoudelijke voorbereiding op de toets en adequate feedback na ontvangst van de toetsresultaten. Dit wordt opgepakt door de pabo's. *Bron: Vereniging Hogescholen - Bijdragen aan beschaving. Hoger onderwijs als fundament. Liber amicorum Ad de Graaf - Taart voor de pabo - Ron Minnée - juni 2016*

Ontwikkelingen verslagjaar

Voortzetting borging kenniscomponent lerarenopleidingen

De Algemene Ledenvergadering van de Vereniging Hogescholen heeft in december 2016 de werkwijze, ontwikkelrichting en de financiering van het programma *10voordeleraar* voor de komende drie jaar (2017-2019) vastgesteld. In de vergadering is besloten om de huidige werkwijze op de onderdelen kennisbases, landelijke kennistoetsen en peer-review te continueren. Daarnaast blijven wij werken aan een optimalisering van de werkwijze om tegemoet te komen aan de wens van opleidingen om met meer flexibiliteit de landelijke kennistoetsen in te bedden in de eigen toetsprogramma's.

Binnen de lerarenopleidingen is ruimte voor initiatieven om naast de landelijke kennistoets gezamenlijk (toets)beleid rond de kennisbases in te richten en de systematiek van peer-review te verduurzamen. De landelijke vakoverleggen spelen hierbij een belangrijke rol. De komende drie jaar zullen dergelijke gezamenlijke initiatieven vanuit de *Stuurgroep lerarenopleidingen* gestimuleerd worden.

De komende twee jaar zal er een verkenning plaatsvinden rondom het langetermijnperspectief. De verkenning omvat de reikwijdte van het gehele programma en alle betrokken lerarenopleidingen. Een belangrijke vraag is hoe de netwerken van docenten en de instrumenten kennisbasis, kennistoetsen en peer-review bijdragen aan de agenda van de individuele lerarenopleidingen en de collectieve agenda van de gezamenlijke hogescholen. Een aandachtspunt is het versterken van het eigenaarschap bij de vakdocenten. De vraag naar het toekomstige bestuursmodel maakt ook onderdeel uit van de verkenning.

Uitbreiding extranet

In 2016 is het extranet dat opgericht was voor de peer-reviewgroepen tweedegraads en vakmasters uitgebreid met de herijkingsgroepen, de constructieteams en de eerste peer-reviewgroepen pabo. Iedere groep heeft een eigen besloten deel. Met dit communicatiemiddel willen wij de interne informatievoorziening verder optimaliseren. Alle relevante en actuele informatie is nu op één plek terug te vinden. Naast het raadplegen van informatie, kan iedereen ook informatie toevoegen. Gebruikers ontvangen een e-mailnotificatie als er nieuwe informatie is toegevoegd. Tevens dient dit platform voor het afleggen van verantwoording en kunnen er resultaten en goodpractices uitgewisseld worden. Op basis van de wensen en feedback van de gebruikers is gestart met het doorvoeren van verbeteringen. Eind 2016 zijn ruim 600 gebruikers via dit kanaal met elkaar verbonden. Begin 2017 zullen de overige pabo-groepen toegevoegd worden en zal ook het landelijk overleg examencommissie overgaan van het LOEx-extranet naar het extranet *10voordeleraar*.

Audit

In 2016 is door de *Stuurgroep lerarenopleidingen* gevraagd een audit uit te voeren. Hierbij is beoordeeld in welke mate het programmabureau *10voordeleraar* voor wat betreft het proces rondom de landelijke kennistoets vanuit hun perspectief in control zijn qua procesvoering en kwaliteit. De audit is uitgevoerd door een tweetal auditors van de Hogeschool Rotterdam.

In het auditrapport wordt gemeld dat in alle geledingen er een grote waardering en trots is voor wat er met betrekking tot de ontwikkeling van landelijke kennisbases en kennis-toetsen tot stand is gebracht. Er is een systeem van gevalideerde landelijke kennistoetsen ontwikkeld, waaraan alle examencommissies hun vertrouwen hebben gegeven en waarvan de kwaliteit ook extern is geborgd door een *Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen*.

De belangrijkste aanbevelingen in het rapport zijn:

- Leg de governance-structuur vast. Concreet: het toekomstige sturingsmodel, het financieringsmodel na 2017 en het vastleggen van de koers, om duidelijkheid en rust te creëren.
- Maak tempo met het vaststellen van het nieuwe toetsbeleid en het selecteren van een nieuw toetssysteem. Dit om huidige knelpunten op te kunnen lossen en een duidelijke richting aan de toekomst te kunnen geven.
- Stimuleer het eigenaarschap van (vak)docenten en directeuren verder. Hierbij gaat het met name om het organiseren en stimuleren van diverse vormen van kennisdeling en het door bestuurders en directies voor zichzelf formuleren van verbeteracties. Om op alle niveaus binnen opleidingen een doorleefde samenhang te bereiken tussen enerzijds de landelijke instrumenten en anderzijds het 'eigen' opleidingsprogramma.
- Optimaliseer het interne kwaliteitssysteem en scherp het veiligheidsbeleid binnen *10voordeleer* verder aan.

Monitor 2011-2015

In maart 2016 is de rapportage van de *Monitor 2011-2015* van Tangram Advies & Onderzoek verschenen. In 2011 is een onderzoek uitgevoerd onder de docenten en studenten om na te gaan hoe bekend men is met de kennisbases en het voornemen tot de landelijke kennistoetsen. In 2013 is daarop een vervolgmeting verricht. In 2015 is het project zover gevorderd dat er een organisatie staat die ervoor zorgt dat toetsen samengesteld, afgenomen en beoordeeld worden. Gevraagd is dan ook om analoog aan de metingen in 2011 en 2013 een vergelijkbare studie uit te voeren. Naast het meten van de bekendheid en de houding ten opzichte van de kennisbases, de landelijke kennistoetsen en peer-review, zijn er nieuwe vragen gesteld over de praktische organisatie en de effecten van het project. Het onderzoek in 2015 geeft inzicht in het draagvlak en het vertrouwen, de participatiebereidheid en de waardering voor de wijze waarop het project uitgevoerd wordt. Het onderzoek is gehouden onder vakdocenten en studenten van de lerarenopleidingen.

10voordeleraar-monitor 2011-2015

Studenten over de landelijke kennistoets

De algemene conclusie is dat pabo-studenten de landelijke kennistoetsen inmiddels als regulier onderdeel van de lerarenopleiding beschouwen. Studenten van de tweedegraads lerarenopleidingen zijn minder te spreken over de landelijke kennistoets. Voor hen is het onduidelijk welke plaats de landelijke kennistoets in het opleidingsprogramma inneemt. Meer dan bij de pabo-studenten zijn ze van opvatting dat de opleiding hen inhoudelijk niet goed voorbereidt in de aanloop naar de landelijke kennistoets en dat ze meer adequate feedback zouden willen na ontvangst van de toetsresultaten. De oefensite van *10voordeleraar* is een van de belangrijkste hulpmiddelen voor de studenten. Ze hebben wel behoefte aan meer oefenmogelijkheden.

Docenten over de kennisbasis en de landelijke kennistoets

Na bijna drie jaar ervaring te hebben opgedaan met de landelijke kennistoetsen zijn de pabo-docenten overwegend positief

en beschouwen de landelijke kennistoetsen inmiddels als een regulier onderdeel van het opleidingsprogramma. Op basis van de oordelen van de docenten van de tweedegraads lerarenopleidingen lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de implementatie van de landelijke kennistoetsen minder ver is gevorderd dan op de pabo's. Een kleine meerderheid onderschrijft de uitgangspunten, opzet en effecten van kennisbases en landelijke kennistoetsen. In zijn algemeenheid zien tweedegraads-docenten als belangrijke meerwaarde dat er meer landelijke samenwerking tussen vakdocenten tot stand is gekomen en dat de resultaten over de opleidingen heen vergelijkbaar zijn.

Ten aanzien van de landelijke kennisbases valt op dat deze op alle opleidingen zijn geïmplementeerd, maar dat er nog een niet onbelangrijke groep docenten aangeeft dat het kennisniveau dat bij de kennisbasis hoort niet duidelijk is omschreven. De wens is groot om de kennisbases te updaten.

In zijn algemeenheid is er vertrouwen in de kwaliteit van de landelijke kennistoetsen, vooral omdat docenten van opleidingen in

het ontwikkel- en beoordelingsproces zijn betrokken. Docenten die direct betrokken zijn in de vraagontwikkeling hebben een nog positiever beeld van de landelijke kennistoetsen dan de overige docenten. Zij zijn ook tevreden over de professionaliteit die de organisatie *10voordeleraar* levert. Uit het onderzoek blijkt dat er nog geen sprake is van gevoeld eigenaarschap.

Docenten over peer-review

Alle docenten die betrokken zijn bij peer-review oordelen positief over de doelstellingen van en ervaringen met dit instrument. In overgrote meerderheid oordeelt men dat peer-review bijdraagt aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding en dus de kwaliteit van aankomende leraren. Er is ook vertrouwen dat opleidingen blijven investeren in peer-review na afloop van de subsidieperiode.

Bron: Tangram Onderzoek & Advies - 10voordeleraar-monitor 2011-2015 - Stand van zaken implementatie kennisbases, landelijke kennistoetsen en peer-review in eerstegraads en tweedegraads lerarenopleidingen en pabo's - maart 2016

Afstemming directeurenoverleggen

Wij sluiten regelmatig aan bij de directeurenoverleggen voor afstemming. Zo maken wij afspraken over bijvoorbeeld de inzet van vakdocenten voor het programma. Andere belangrijke onderwerpen in het verslagjaar waren het *Onderwijs- en examenregeling Landelijke kennistoetsen lerarenopleidingen*, de aanpak van de herijking van de kennisbases, de voortgang van peer-review, de resultaten van de landelijke kennistoetsen en de toekomstrichting van *10voordeleraar*. Specifiek voor de pabo hebben we afspraken gemaakt over de aansluiting van de zaakvakken bij de peer-

reviewsystematiek. Ook met de andere landelijke overleggen van bijvoorbeeld de vakmasters en de kunstvakdocenten-opleidingen is regelmatig overleg en betreft met name zaken rondom peer-review en herijking.

In de media

Het afgelopen verslagjaar hebben wij ons op diverse bijeenkomsten gepresenteerd, zoals tijdens het congres voor leraren-opleiders van VELON en VELOV *Professionaliseren in en door onderzoek, de Cito-bijeenkomst Kennisplatform Examinering HO en de conferentie voor lerarenopleiders wiskunde/rekenen en*

natuurwetenschappen/techniek Bèta in samenhang in 2032.

Daarnaast heeft onze programmamanager samen met de voorzitter van het landelijk overleg examencommissies een bijdrage geleverd aan een artikel dat door de inspectie is geschreven naar aanleiding van de publicatie de *Kwaliteit van toetsen in het hoger onderwijs*. Het artikel is in het najaar gepubliceerd in HO-management.

Ook zijn er artikelen met betrekking tot het werk van het programma verschenen in onder andere TH&MA, ScienceGuide, en het VELON-tijdschrift.

Programmastructuur

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is de subsidieverstrekker.

Vereniging Hogescholen

De Vereniging Hogescholen voert als vertegenwoordiger van de gezamenlijke lerarenopleidingen het programma uit en is eindverantwoordelijk voor een juiste besteding van de subsidiegelden en de verantwoording ervan aan het ministerie.

Stuurgroep lerarenopleidingen

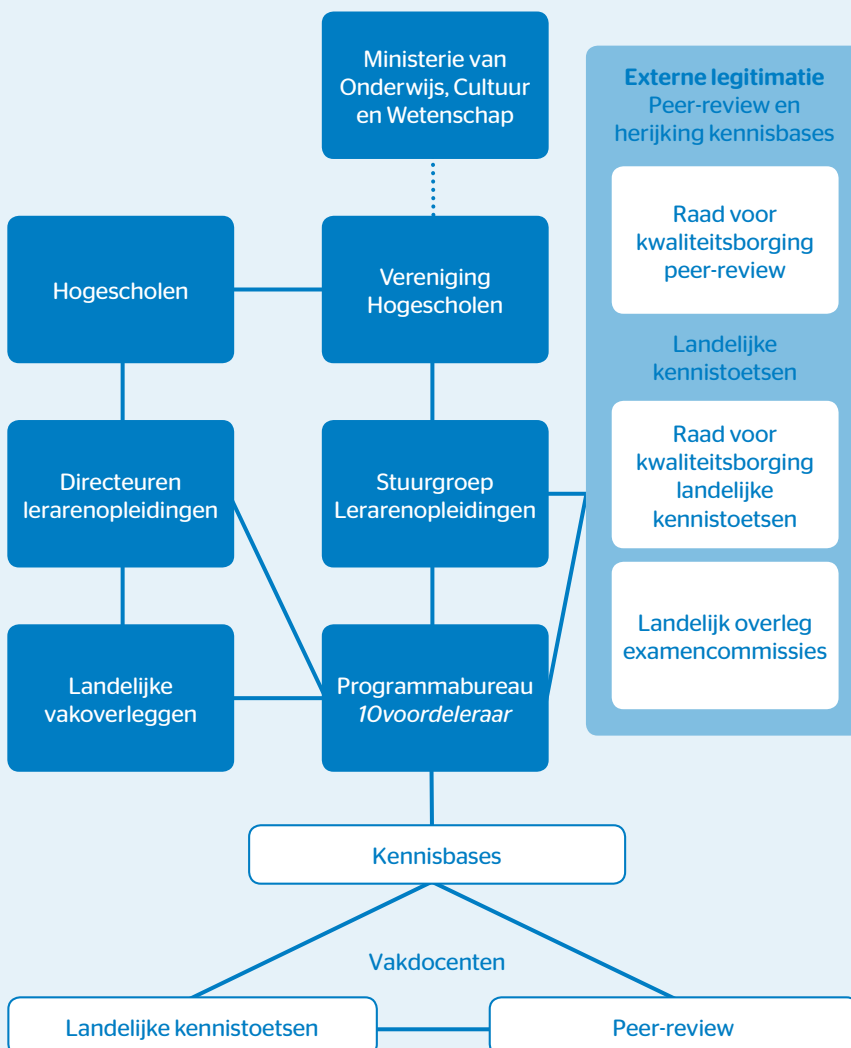
Vanaf 2016 zijn de taken van de regiegroep overgenomen door de nieuw ingestelde *Stuurgroep lerarenopleidingen*. De stuurgroep draagt de verantwoordelijkheid voor het realiseren van de programmadoelen en legt verantwoording af aan de Vereniging Hogescholen.

Programmabureau 10voordeleraar

Als programmabureau faciliteren wij de lerarenopleidingen bij de uitvoering van het

programma. Binnen het team zijn inhouds- en procesdeskundigen werkzaam, voor een deel gedetacheerd vanuit lerarenopleidingen. We bewaken het tijdsplan, kwaliteit en budget. Wij ondersteunen bij de ontwikkeling en herijking van de kennisbases, de ontwikkeling van toetsvragen en toetsen, de afname van de kennistoetsen, de totstandkoming en verstrekking van de uitslag en de implementatie en verduurzaming van peer-review. We organiseren regelmatig bijeenkomsten voor vakdocenten in het kader van kennisdeling en deskundigheidsbevordering. Daarnaast coördineren wij de bestuurlijke besluitvorming en de afstemming op het niveau van de directeuren van de lerarenopleidingen. En wij ondersteunen bij de verantwoording richting de subsidieverstrekker, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Programmastructuur op hoofdlijnen per 1 januari 2017:

Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen

De kwaliteitsborging van de landelijke kennistoetsen is extern belegd bij de onafhankelijke *Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen*. Dit orgaan is in 2011 ingesteld door de Vereniging Hogescholen. In deze raad hebben vijf hoogleraren zitting op het gebied van toetsing, toetsbeoordeling en de vakinhouden *Nederlandse taal en Rekenen-wiskunde*. Ze borgen op onafhankelijke wijze de kwaliteit van de toetsen. Dit doen ze door enerzijds de cesuurmethode voor te schrijven en anderzijds bij elke afgenomen toets de cesuurrapportage goed te keuren. Ten slotte adviseren ze over uiteenlopende kwaliteitsaangelegenheden rond de kennistoetsen. Elk studiejaar verschijnt een jaarverslag.

Raad voor kwaliteitsborging peer-review

De kwaliteitsborging rondom peer-review is extern belegd bij de onafhankelijke *Raad voor kwaliteitsborging peer-review*. Dit orgaan is in 2014 ingesteld door de Vereniging Hogescholen en heeft als taak om vanuit een onafhankelijke positie te bevorderen dat de

projectdoelstellingen gerealiseerd worden. De raad adviseert de stuurgroep en het programmamanagement over de (borging van de) kwaliteit van de peer-reviewactiviteiten en doet aanbevelingen over de aanpak, procesgang en uitkomsten. De raad treedt daarbij op als klankbordgroep voor projectmanagement en de gezamenlijke peer-reviewgroepen. De leden bezitten deskundigheid op het gebied van de hbo-lerarenopleidingen, het wetenschappelijk gebruik van peer-review, de praktische toepassing van peer-review bij lerarenopleidingen en op het gebied van professionalisering van docenten en/of kwaliteitszorg. Aangezien de pabo's in 2016 zijn gestart met peer-review, is de raad uitgebreid met een extra lid met specifieke deskundigheid van de pabo. Alle leden zijn intensief betrokken bij de ontwikkeling van peer-review bij de lerarenopleidingen en werken 'hands-on' mee aan de ontwikkeling van een succesvolle aanpak. Daarnaast geeft de raad gevraagd en ongevraagd advies op het herijtingsplan en de bijbehorende processen en hebben zij zitting in de

vaststellingscommissie voor de herijking van de kennisbases. Elk kalenderjaar verschijnt een jaarverslag.

Landelijk overleg examencommissies

De examencommissies van de lerarenopleidingen zijn vanaf het begin nauw betrokken bij de landelijke kennistoetsen. De wettelijke positie van de beoordeling van de kwaliteit van de toetsen maakt hen een belangrijke partner in de borging van kwaliteit en in het toezicht op de regels die bij de afname in acht moeten worden genomen. Alle examencommissies van de pabo's en tweedegraads lerarenopleidingen hebben een vertegenwoordiger in het *Landelijk overleg examencommissies*. De leden dragen zorg voor landelijke eenduidigheid in afspraken en regels met betrekking tot de landelijke kennistoetsen. Daarnaast hebben ze een belangrijke rol in het borgen van de kwaliteit van de stappen in het proces van cesuurbepaling. Het overleg heeft een zelfstandige positie.

Directeurenoverleg

De directeuren cq. opleidingscoördinatoren van pabo's, tweedegraads en de eerste-graads lerarenopleidingen hebben elk een eigen overleg: LOBO (pabo), LOVM (vakmasters), KVDO (kunstvakdocenten), LOLET (techniek), ALOCO (lichamelijke opvoeding) en ADEF (tweedegraads). *10voordeleraar* sluit regelmatig aan voor afstemming.

Landelijke vakoverleggen

Diverse tweedegraads lerarenopleidingen hebben vakoverleggen ingericht waarin vakdocenten met elkaar ontwikkelingen op onder andere het gebied van de kennisbasis van het vak bespreken. In het *Landelijk vakoverleg* is iedere instelling door een vakdocent vertegenwoordigd. De vakoverleggen zijn verantwoordelijk voor onderhoud en legitimatie van de kennisbasis. Regelmatig sluiten wij aan bij het overleg. Ook binnen de bestaande netwerken Elwier en Leoned van de pabodocenten *Rekenen-wiskunde en Nederlandse taal* staan de kennisbases en landelijke kennistoetsen op de agenda.

Kwaliteit van toetsing vergt samenspel

De belangrijkste succesfactor is dat docenten de spil vormen en zeggenschap hebben over alle cruciale onderdelen van de kennisbasis, de toetsen en de beoordeling, benadrukt Arian van Staa, programma-manager *10voordeleraar*. "Docenten ervaren meerwaarde, omdat de samenwerking de inhoud van hun vakgebied raakt. Daarnaast is een succesfactor dat de aanpak samenviel met een tijdsgewricht waarin het terugwinnen van het maatschappelijk vertrouwen in de lerarenopleidingen hoog op de agenda van de lerarenopleidingen stond. De samenwerking was niet vrijblijvend. De middelen die hierbij ter beschikking zijn gesteld, hebben natuurlijk ook bijgedragen om

een systematiek te ontwikkelen die na drie jaar bewezen heeft succesvol te zijn. De stap naar verduurzaming is hierdoor makkelijker te maken. Het is een intensief proces, maar die voordelen wegen daar duidelijk tegenop."

In 2013 is, als onderdeel van *10voordeleraar*, het Landelijk Overleg Examencommissies van lerarenopleidingen (LOEx) opgericht. LOEx biedt examencommissies van lerarenopleidingen een platform van samenwerking. "De samenwerking verloopt goed," zegt Liesbeth Zijlstra, voorzitter van LOEx. De expertise op het gebied van borging is door de samenwerking enorm vergoot. Zijlstra: "Vanuit LOEx wordt bijvoorbeeld de cesuur van elke landelijke kennistoets formeel

vastgelegd. Het normeringsproces dat daaraan voorafgaat, is op transparante wijze vastgelegd door *10voordeleraar*. Daarnaast vindt onder meer uitwisseling van casuïstiek plaats om jurisprudentie op te bouwen. LOEx heeft zich gaandeweg ontwikkeld tot orgaan voor professionalisering van examencommissies en dan in het bijzonder op het gebied van toetsing. Wat zijn de succesfactoren bij zo'n instellingsoverstijgende samenwerking? Zijlstra: "allereerst is dat de mate waarin gemeenschappelijke doelen aanwezig zijn. En daarnaast natuurlijk de bereidheid van instellingen om examencommissies voldoende te faciliteren."

Bron: Artikel Hoger Onderwijs Management - Toetsing in de schijnwerpers - Kwaliteit van toetsing vergt samenspel - juni 2016

3 Kennisbases

Binnen de lerarenopleidingen zijn **61** kennisbases opgesteld. In 2016 werkten meer dan **100** vakdocenten intensief samen aan de herijking in kerngroepen of schrijfgroepen. Alle vakdocenten hebben input kunnen leveren. De validatie ligt in handen van het afnemende scholenveld en externe deskundigen.

Achtergrond

De kennisbases beschrijven voor alle vakgebieden de minimale noodzakelijke kennis die de student aan het eind van zijn opleiding moet beheersen. Naar analogie van de termen van SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling) is een kennisbasis een 'richtinggevend inhoudelijk kader voor wat studenten minimaal moeten kennen aan vakinhouden en moeten beheersen aan (vak)specifieke vaardigheden'.

In de periode 2008-2011 hebben vakdocenten over de volle breedte van de lerarenopleidingen gezamenlijk de kennisbases ontwikkeld. Het afnemende scholenveld en externe deskundigen hebben destijds bijgedragen aan de validering van de inhoud van kennisbases. In totaal zijn nu 61 kennisbases opgesteld. Vakinhoudelijke veranderingen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht maken het wenselijk dat iedere kennisbasis met enige regelmaat wordt beoordeeld op de inhoud en waar nodig aangepast. Vanuit de lerarenopleidingen is de behoefte geuit om de kennisbasis te actualiseren en hiermee is in 2015 gestart.

Ontwikkelingen verslagjaar

Herijkingproces tweedegraads lerarenopleidingen

Het herijkingproces van de tweedegraads lerarenopleidingen is begeleid door twee leden van ADEF. Tijdens de voorbereidingen zijn ook instanties als SLO, Onderwijscoöperatie, MBO Raad en VO-raad gehoord. In 2015 is fase 1 van het herijkingproces vastgesteld door ADEF. In 2016 zijn de overige fases in het herijkingproces beschreven en vastgesteld en aangevuld met een aantal randvoorwaardelijke eisen. In 2016 zijn voor alle tweedegraadsvakken de herijkingwensen opgesteld en gelegitimeerd (fase 1) en is praktisch elk vak aan de slag gegaan met het herschrijven van de kennisbasis (fase 2).

In het voorjaar van 2017 zullen deze herijkte kennisbases worden gevalideerd en uiteindelijk bestuurlijk vastgesteld worden. Voor de betrokkenen bij het herijkingproces is een besloten extranet beschikbaar gesteld voor het verzamelen en raadplegen van informatie rondom het herijkingproces.

Herijkingsproces tweedegraads lerarenopleidingen

Fases herijkingsproces kennisbases:

Het proces is zodanig vormgegeven dat iedereen die betrokken is bij een vak mee kan denken, zodat er een breed draagvlak ontstaat. De kennisbases moeten uiteindelijk in overeenstemming zijn met landelijke eisen en gevalideerd zijn door externen. Het herijkingsproces is opgedeeld in vijf fases:

Fase 1 - Opleveren herijkingsvoorstel

De herijkingswensen worden samengesteld op basis van ideeën, wensen en ontwikkelingen die effect hebben op de noodzakelijke vak kennis en vakdidactische kennis van de aankomende leraar. Bij de kennisbases voor de vakken die op meer dan vier instellingen wordt aangeboden, worden de herijkingswensen samengesteld door een kerngroep. De kerngroepen consulteren als legitimatie collega-docenten uit de landelijke vakoverleggen, de constructie-teams van de landelijke kennistoetsen en/of de peer-reviewgroepen en studenten en alumni. Ook worden de herijkingswensen getoetst aan de laatste wetenschappelijke inzichten van het vak, de ontwikkelingen in het werkveld en veranderingen op het gebied van beleid. Uiteindelijk schrijven de kerngroepen een definitief

herijkingsvoorstel, dat vervolgens vastgesteld moet worden door een vaststellingscommissie. Hun specifieke taak is om toe te zien dat de (vastgestelde) procedure juist is gevolgd. Zo kijken ze bijvoorbeeld of alle belanghebbenden afdoende zijn gehoord en of de gemaakte keuzes voldoende zijn toegelicht.

Fase 2 - Herschrijven kennisbasis

Na vaststelling van het herijkingsvoorstel door de vaststellingscommissie gaat de schrijfgroep aan de slag met het herschrijven van de kennisbasis. Onder leiding van ADEF worden de opgeleverde concepten gevalideerd door vertegenwoordigers van het werkveld, wetenschap en eventuele vakverenigingen. Na verwerking van de opmerkingen gaat de herijkte kennisbasis met een positief advies van het betreffende landelijk directeuren-overleg naar de *Stuurgroep lerarenopleidingen*. Na goedkeuring door de stuurgroep gaat het ter vaststelling naar de Algemene ledenvergadering van de Vereniging Hogescholen.

Fase 3 - Opstellen toetsplan

De landelijke vakoverleggen van vak-

docenten bespreken de geactualiseerde kennisbasis. Dit resulteert in een verdere vertaling van de kennisbasis in de instellings-specifieke toetsplannen en, bij een kennisbasis met een landelijke toets, wat in de landelijke toets wordt opgenomen. Daarbij geven ze aan hoe de toetsmatrijs voor de landelijke toets er komt uit te zien.

Fase 4 - Screenen toetsitems landelijke kennistoets *

Screenen van bestaande toetsitems van de landelijke kennistoets op basis van de geactualiseerde kennisbasis en de vertaling ervan naar de nieuwe toetsmatrijs. In deze fase bepalen de landelijke directeuren-overleggen ook wanneer de landelijke kennistoets aangepast gaat worden aan de herijkte kennisbasis. Dit kan per opleiding of vak verschillen, afhankelijk van hoe groot de inhoudelijke consequenties zijn van de herijkte kennisbasis voor het onderwijs.

Fase 5 - Beschrijven methodiek

Beschrijving toekomstige methodiek herijking.

* Fase 4 geldt alleen voor de vakken die een landelijke kennistoets kennen.

Herijkte kennisbasis

Het doel is dat de kennisbases worden herijkt op zowel de inhoud als op het niveau van de vakkennis. Ook de breedte van de vakkennis is van belang, zodat de kennisbasis het desbetreffende werkteerrein (basisonderwijs, tweedegraadsgebied, eerstegraadsgebied) van de toekomstige leraar geheel dekt. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen kennis van het schoolvak en kennis van de 'vakdiscipline'. Kennis moet daarbij worden opgevat als het geheel van de beheersingsniveaus dat van een startbekwame leraar mag worden verwacht en dus niet alleen van feiten-reproductie (taxonomie van Bloom) of feitelijke kennis (taxonomie van Romiszowski). Daarnaast moeten de kennisbases de doorgaande leerlijnen naar de vakmasters borgen. Op dit moment bestaat er een grote diversiteit tussen de structuren en inhoud. Het streven is om daar waar mogelijk te komen tot standaardisering en samenhang van de kennisbases binnen het cluster en/of relevante vakken die inhoudelijk en vakoverstijgende verwantschap kennen. Uiteraard moeten de herijkte kennisbases geijkt zijn op het bestaande en toekomstige beleid van de overheid en de koepelorganisaties VO-raad en MBO Raad. Een randvoorwaarde voor het slagen van het project is het verkrijgen van een optimaal draagvlak bij alle betrokkenen. Tot slot is het belangrijk zorg te dragen dat de generieke kennisbasis en de vakspecifieke kennisbasis die bij het merendeel van de tweedegraads lerarenopleidingen in gebruik zijn het geheel beschrijven waaraan een leraar moet voldoen om in het landelijke beroepsregister (met ingang van 1 september 2018 verplicht) geregistreerd te kunnen worden. Dit betekent dat in elke vakkennisbasis zowel de vakinhoud als de specifieke vakdidactiek beschreven moet zijn en dat in de generieke kennisbasis de algemene didactische en pedagogische eisen die aan een leraar in het tweedegraadsgebied gesteld mogen worden, moeten worden beschreven.

Bij de start van het herijkingsproces van de tweedegraads lerarenopleidingen is gekozen voor een clustergerwijze aanpak. In oktober 2015 zijn de vakdocenten uit het bèta-cluster gestart met het herijkingsproces. Het gaat hierbij om de kennisbases *Wiskunde*, *Natuurkunde*, *Scheikunde* en *Biologie*. Later is hier het vak *Techniek* aan toegevoegd vanwege de inhoudelijke verwantschap. In maart 2016 volgden startbijeenkomsten voor de alfa- en gamma-clusters van de tweedegraads lerarenopleidingen.

Voor elke kennisbasis is een kerngroep samengesteld die tot taak heeft de herijkingswensen bij de diverse hogeschoolinstellingen te inventariseren en te legitimeren in het werkveld, wetenschap en vakverenigingen. De leden voor de kerngroep zijn vakdocenten die door het landelijk vakoverleg zijn voorgedragen.

De verschillende kerngroepen zijn bij de start en ook daarna regelmatig clustergerwijze (alfa, bèta, gamma/overige) bij elkaar gekomen voor afstemming. Daar waar gewenst zijn ook vertegenwoordigers van SLO of eventuele andere gremia uitgenodigd. Daarnaast zijn er aparte bijeenkomsten gepland als daar behoefte aan was. Zo wilde een kerngroep een nadere toelichting op het advies van de vaststellingscommissie. Er is een bijeenkomst georganiseerd om te komen tot betere afstemming over het onderwerp burgerschap bij die groepen waar dat onderwerp deel uit maakt van de kennisbasis. En bij de moderne vreemde talen is een aparte bijeenkomst georganiseerd om te komen tot een meer uniforme afstemming van de domeinen en onderdelen als taalverwerving en internationalisering.

Nadat de kerngroepen de herijkingswensen hebben geïnventariseerd, heeft een vaststellingscommissie gekeken of de kerngroepen de beoogde procedures en werkwijze adequaat hebben doorlopen en of de herijkingswensen voldeden aan de gestelde eisen. De vaststellingscommissie bestond uit vertegenwoordigers van ADEF, MBO Raad, *10voordeleraar* en de *Raad voor kwaliteitsborging peer-review*. Zij voorzagen de herijkingswensen van opmerkingen en richtinggevende adviezen. Om moverende redenen is de VO-raad op eigen verzoek niet toegetreden tot de vaststellingscommissie.

Nadat de herijkingswensen positief waren beoordeeld door de vaststellingscommissie, zijn eind 2016 vakdocenten gestart om de geaccordeerde herijkingswensen uit te werken tot de herziene kennisbasis. Ook deze schrijfgroepen zijn samengesteld op basis van een voordracht van het landelijke vakoverleg. De verwachting is dat in 2017 de eerste herijkte kennisbases gereed zijn.

Herijkingsproces overige kennisbases

Voor de overige kennisbases zijn in samenspraak met de betrokken directeuren overleggen voor de vakmasters, opleidingen lichamelijke opvoeding en de kunstvakdocenten de eerste voorbereidingen getroffen om te komen tot invulling van het desbetreffende herijkingsproces. Uiterlijk in 2017 starten deze overige lerarenopleidingen met hun herijkingstraject. Een uitzondering vormt de generieke kennisbasis van de vakmaster die in 2016 is opgeleverd. In alle gevallen is het de bedoeling om het herijkingsproces in 2017 volledig af te sluiten en een systeem op te leveren waarbij ook de volgende herijking is geïnstitutionaliseerd.

Spelen met de punt naar achteren

Een zaal vol lerarenopleiders. Wiskunde, natuurkunde, scheikunde en biologie. De opening van een dag werken aan wat we in het jargon 'de herijking van de kennisbasis' noemen. De lerarenopleiders hebben een aantal jaren geleden de handschoen opgepakt om meer gezamenlijk te werken aan de het niveau en de kwaliteit van het onderwijs. Het project *10voordeleraar* zag het licht: alle opleidingen denken samen na over de kern van het vak en borgen samen het niveau door gemeenschappelijk, landelijk te toetsen. Met als gewenst neveneffect dat docenten van dezelfde opleidingen elkaar meer gaan treffen en meer het gesprek voeren over de inhoud van hun vak, het van elkaar leren hoe toetsen te maken, onderwijs te ontwikkelen, inhoud te definiëren. Heel belangrijk bij opleidingen waar er soms maar vijf van zijn in het land en waarbij het aantal docenten werkzaam bij één van die opleidingen op twee handen te tellen is.

Ik mag openen en speel met een veel gebruikt begrip uit de voetbalwereld: spelen met de punt naar achteren (bepaalde opstelling van het elftal, red.). Als ik naar voetballen kijk, let ik vaak in het bijzonder op de verdedigende middenvelder. Toen ik nog droomde van een carrière als profvoetballer (welke jongen doet dat niet) was dat mijn plek. Mijn favoriet. Vaak een wat sober acterende speler, verdedigend sterk, altijd aanspeelbaar, die controle en structuur in het team brengt, lijnen uitzet en vaak aan het begin van de succesvolle aanval staat. De man met de pass, voor de pass die leidt tot de assist.

In mijn verhaal waarmee ik de dag open, schets ik een middenveld in de vorm van een driehoek waarbij de meer vooruitgeschoven punten het onderwijsprogramma en de toets zijn. In de punt naar achteren - de basis, de controleur, de structuur - staat de kennisbasis. Waar we

vaak over praten (op school, landelijk, in de politiek) is over de wenselijkheid van wel of niet centraal toetsen. Het is een zoektocht naar de aansluiting tussen het onderwijsprogramma en de centrale toets. Waar we ons meer op moeten concentreren is de verdedigende middenvelder, de kennisbasis. Waar moet de opleiding over gaan, wat is de kern, wat is het niveau daarvan? Als ik het nu over 'we' heb, bedoel ik eigenlijk 'ze', onze docenten. Als we het hebben over professionele autonomie en verantwoordelijkheid, dan moet die op hen van toepassing zijn. Als daarover consensus bestaat in de professionele gemeenschap van docenten en we vertalen dat naar goede onderwijsprogramma's en valide toetsen, dan zal je zien dat we een soepel draaiend en uitgebalanceerd middenveld hebben in onze lerarenopleidingen.

Bron: De ontmoeting 60 - Blog Ron Bormans (voorheen voorzitter stuurgroep lerarenopleidingen)

4 Peer-review

Meer dan **500** vakdocenten van **31** instellingen intensief betrokken bij peer-review. In 2016 gaat het om de kennisbases van **32** lerarenopleidingen en **11** pabo-vakken.

Achtergrond

Een groot aantal lerarenopleidingen kenmerkt zich door zeer kleine aantallen studenten. Voor 32 opleidingen ontbreekt het aan voldoende 'kritische massa' of zijn, in het geval van de kennisbasis Generiek, ongeschikt om de kennis van de studenten via een landelijke toets verantwoord en efficiënt te toetsen. Ook bij elf vakken van de pabo wordt geen landelijke toets ingezet. Voor deze opleidingen en vakken is een systeem van instellingsoverstijgende peer-review ingericht. Peer-review is binnen *10voordeleraar* een methode waarbij vakdocenten de inbedding van de kennisbasis in de onderwijsprogramma's kritisch onder de loep nemen. In kleine groepjes geven vakdocenten elkaar collegiale feedback. Ze maken gebruik van elkaars deskundigheid en ze zijn elkaars 'critical friend'. In deze peer-reviewgroepen zijn alle instellingen die het vak of de opleiding aanbieden, vertegenwoordigd.

De eerste groepen zijn in het voorjaar 2014 gestart met peer-review. De vakmasters die in eigen kring al enkele jaren geleden waren gestart, hebben zich in 2015 bij de opzet van *10voordeleraar* aangesloten. De vakmaster Spaans wordt niet meer aangeboden en de bijbehorende peer-reviewgroep is dan ook opgeheven. In totaal zijn 32 lerarenopleidingen in het studiejaar 2015-2016 actief met peer-review. De elf vakken van de pabo zijn in de zomer van 2016 begonnen met de voorbereidende activiteiten op de peer-review.

Bij de start van het project kregen de peer-reviewgroepen handreikingen en trainingen aangeboden. Ook werd een digitale werkomgeving ontwikkeld voor uitwisseling van informatie en samenwerking. Dit extranet dient tevens om resultaten te delen en verantwoording af te leggen over de werkzaamheden. Door een gefaseerde start konden werkwijze en digitale werkomgeving worden beproefd en bijgesteld voor de later startende groepen.

Overzicht van de 43 kennisbases die in 2016 actief betrokken zijn bij peer-review:

Lerarenopleidingen:

Bachelor Consumptieve techniek	Master Aardrijkskunde
Bachelor Fries	Master Algemene economie
Bachelor Godsdienst/Levensbeschouwing	Master Bedrijfseconomie
Bachelor Islamgodsdienst	Master Biologie
Bachelor Lichamelijke opvoeding	Master Duits
Bachelor Omgangskunde *	Master Engels
Bachelor Pedagogiek	Master Frans
Bachelor Spaans **	Master Fries
Bachelor Techniek onderbouw	Master Geschiedenis
Bachelor Technische beroepsopleidingen	Master Godsdienst/Levensbeschouwing
Docentenopleiding Beeldende kunst & vormgeving	Master Maatschappijleer
Docentenopleiding Dans	Master Natuurkunde
Docentenopleiding Drama	Master Nederlands
Docentenopleiding Muziek	Master Scheikunde
Educatie en Kennismanagement groene sector	Master Wiskunde
Generieke kennisbasis tweedegraads	Generieke kennisbasis vakmaster

Pabo-vakken:

Kennisbasis generiek	Kunstzinnige oriëntatie - Muziek
Aardrijkskunde	Kunstzinnige oriëntatie - Dans en Drama
Geschiedenis	Kunstzinnige oriëntatie - Beeldend onderwijs
Natuur & techniek	Bewegingsonderwijs
Fries	Handschrift
Geestelijke stromingen	

* Kennisbasis Omgangskunde wordt deels getoetst met een landelijke kennistoets.

** Kennisbasis Spaans wordt deels getoetst met een internationale taaltoets.

De doelen van peer-review binnen *10voordeleraar* zijn:

- Het bespreken van de implementatie van de kennisbasis in de onderwijsprogramma's en hoe de toetsing van de kennisbasis plaatsvindt. Dit leidt tot het formuleren van aanbevelingen voor elke instelling.
- Het formuleren van herijkingswensen voor de landelijke kennisbasis.
- Het ontwikkelen van een werkwijze voor een duurzame implementatie en borging van de kennisbasis na de subsidieperiode.

Aanpak peer-review

In elke peer-reviewgroep zitten vertegenwoordigers van alle instellingen die het vak of de opleiding aanbieden. Peer-reviewvakken die maar door één of twee instellingen worden aangeboden, kiezen vaak voor een gesprek met vertegenwoordigers uit het werkveld, met een andere bachelor- of vakmasteropleiding of universiteit, of met een vergelijkbare opleiding in het buitenland. Gezien het grote aantal instellingen en locaties is er bij de pabo-vakken voor gekozen om te werken met vijf clusters, waarbinnen de peer-review van de diverse vakken wordt georganiseerd.

De oorspronkelijke opzet was dat de peer-reviewgroepen met elkaar de onderdelen van de kennisbasis bespreken, maar steeds vaker zien we dat ze op basis van vooraf ingebrachte cases met elkaar het gesprek aan gaan. Denk aan onderwerpen zoals de afstudeeropdracht, beoordelingsformulieren bij toetsing en dilemma's ten aanzien van de praktische implementatie van specifieke onderdelen van de kennisbasis.

Gedurende het project zijn er verschillen in uitvoering tussen de peer-reviewgroepen ontstaan. De frequentie van fysieke bijeenkomsten varieert van tweemaal per jaar tot eens per maand. Elke deelnemende instelling brengt vooraf aan de bijeenkomst het kennisdomein in kaart. Daarbij wisselen ze onderliggende stukken - soms ook werkstukken en toetsen - uit die tijdens de bijeenkomsten worden 'besproken'. Sommige groepen werken in triades. Daarbij zijn diverse variaties mogelijk. In de ene triade gaan de drie instellingen onderling het gesprek aan, in de andere staat telkens één opleiding centraal die van de rest feedback krijgt. Bij weer andere geeft A feedback aan B, B aan C en C aan A. Sommigen werken in vaste duo's of subgroepen, terwijl anderen de samenstelling per kennisdomein wisselen.

De peer-reviewgroepen worden gefaciliteerd met een digitale werkomgeving. Alle verantwoordings-

documenten en tussenrapportages worden opgeslagen in de peer-reviewtool, onderdeel van het *10voordeleraar*-brede extranet. De plannen van aanpak en de geproduceerde (tussen)producten en resultaten delen de groepen met elkaar op dit beveiligde platform, waardoor ook op afstand met elkaar kan worden samengewerkt. Deze digitale omgeving dient daarnaast als centraal communicatie-orgaan, als hulpmiddel voor het centraal registreren en verantwoorden van de projecturen, biedt een structuur voor een gestandaardiseerde werkwijze, en faciliteert *10voordeleraar* met de (management)rapportages naar de subsidieverstrekker.

Per opleiding of instelling wordt anders omgegaan met het delen van de opbrengsten van de gesprekken. Hierbij kan gedacht worden aan terugkoppeling binnen de eigen vakgroep, het vak- of instellingsbrede overleg en de terugkoppeling op studiedagen.

Kennisbasis in de kunsten

Eva van der Molen is projectleider peer-review bij de kunstvakdocenten-opleidingen. In eerste instantie zagen veel deelnemers dit als een verplicht nummer, maar Eva van der Molen ziet opleidingen en docenten nu enthousiast deelnemen. "Peer review is inmiddels één van de meest stimulerende manieren om handen en voeten te

geven aan kwaliteitsbeleid in het hoger onderwijs." In de praktijk gaat het als volgt: docenten brengen casussen uit hun werk in en praten met hun collega's van andere opleidingen diepgaand over hun aanpak. Die is op veel plekken weer net even anders, ziet Eva van der Molen. "We zijn met pilots begonnen om deze aanpak uit te proberen. Wij zijn een hele specifieke sector met een eigen

karakter." Inmiddels is Van der Molen anderhalf jaar bezig met deze werkwijze en ziet zij grote voordelen. "Als de opleidingen collectief verantwoordelijkheid nemen voor de kwaliteitsontwikkeling van hun docenten en curricula, kan de druk van de accreditatie een stuk omlaag." *Bron: Artikel ScienceGuide - Kennisbasis in de kunsten - februari 2016*

Ontwikkelingen verslagjaar

Resultaat onderzoek

In 2015 heeft de *Raad voor kwaliteitsborging peer-review* telefonische interviews gehouden met de projectleiders, deelnemers en betrokken managers om een goed beeld te krijgen van de verwachtingen, gevolgde werkwijze en resultaten ten aanzien van peer-review. De resultaten van dit onderzoek zijn gepresenteerd op het symposium dat in maart 2016 is georganiseerd voor ruim zestig aanwezigen en hebben geleid tot een artikel in het blad *Th&ma*.

Kennisdeling

In het verslagjaar zijn er twee landelijke bijeenkomsten georganiseerd. Op het symposium in maart stond de uitwisseling van good practices en het bespreken van ervaren knelpunten bij de diverse peer-reviewgroepen centraal. Naast deelnemers van de diverse peer-reviewgroepen, *10voordeleraar* en de *Raad voor kwaliteitsborging peer-review* waren er vertegenwoordigers van management, inspectie en ministerie aanwezig. Ook waren diverse clustervoorzitters en kwaliteitszorgmedewerkers van de pabo aanwezig om alvast een idee te krijgen van wat peer-review inhoud en hoe dat in de praktijk werkt.

Het belang van de rol van de professional (de lerarenopleider) en het gebruik van effectieve netwerken om de rol van die professional verder te versterken werd onderbouwd door een tweetal lezingen: Frans de Vijlder met *De nieuwe professional* en Maarten de Laat met *Netwerklere in open praktijken*. Daarnaast was er een forumdiscussie waarbij de good practices centraal stonden, en een aantal workshops die ingingen op enkele vragen of aspecten die in het onderzoek naar voren kwamen, waaronder peer-review als onderdeel van de interne kwaliteitszorg, verduurzaming en draagvlak, resultaatgerichtheid en feedback geven en ontvangen.

Kijken in elkaars keuken

Is het systeem van peer-review nuttig binnen de lerarenopleidingen? De deelnemers aan een groot project dat daarmee experimenteert reageren overwegend positief. Net als de begeleiders. "Het leuke is inzicht in elkaars curriculum. Je krijgt energie als je iets mee terugneemt naar je opleiding." Om

peer-review blijvend te verankeren is het zaak dat het hogeschoolmanagement het concept omarmt en agendeert. Niet alleen door uren beschikbaar te stellen, maar vooral ook door intern te spreken en de resultaten te verwerken. Peer-review kan op den duur de accreditatie-last van de lerarenopleidingen verminderen. Gevoegd bij het nut ervan

als adequaat professionaliserings-instrument én de opvatting van docenten dat onderwijsverbetering voor een groot deel bij henzelf ligt, zijn dit wenkende perspectieven voor de toekomst van peer-review. *Bron: Artikel Th&ma - Kijken in elkaars keuken - peer-review binnen de lerarenopleidingen - december 2016*

Verduurzaming peer-review

Tijdens het symposium werd in diverse groepen gediscussieerd wat de onderzoeksresultaten van de *Raad voor kwaliteitsborging peer-review* en de lezingen nu voor betekenis hebben bij de verdere ontwikkelingen van peer-review. Conclusies waren onder andere dat 'vreemde ogen' afkomstig kunnen zijn van de collega's elders in het land maar ook vanuit het werkveld. De rol van de leidinggevenden is essentieel om peer-review tot volle wasdom te laten komen en anderzijds is een centrale sturing noodzakelijk om tot de juiste landelijke

eindresultaten te komen. Vanuit de ervaringen van de peer-reviewgroepen zelf kwam naar voren dat, zeker bij de start van peer-review, een goede balans gevonden moet worden tussen de ontwikkeling van het groepsproces (behouden van een goede en werkbare sfeer) en het behalen van de boogde resultaten. Dat vergt het verenigen van een goede project- en proces(bege) leidersaspecten en indien nodig ook het management kunnen aanspreken op hun verantwoordelijkheden. Om de resultaten van de centrale bijeenkomsten van de peer-reviewgroep verder te verwerken

binnen de eigen instelling is in elk geval nodig dat men zich ook eigenaar voelt van het resultaat en dat dit vervolgens in het eigen team goed wordt gedeeld en doorgesproken. Inspireren is bij zowel de externe als de interne gesprekken belangrijk en dat men zich niet beoordeeld voelt (en zeker niet veroordeeld). Een veilig klimaat is essentieel om het echte gesprek met elkaar aan te gaan, maar men moet ook weer niet te lief zijn oor elkaar: het professionele gesprek blijft centraal staan.
Bron: Jaarverslag 2016 - Raad voor kwaliteitsborging peer-review

In november is er een seminar georganiseerd over de verduurzaming van peer-review voor de betrokkenen bij peer-review en overige belangstellenden. Anne Gerritsma, afdelingshoofd Kunst en Educatie van NHL heeft laten zien hoe de kunstvakdocentenopleidingen peer-review hebben geïnstitutionaliseerd in al hun opleidingen en instellingen (in totaal 37 combinaties). Peer-review wordt hier gebruikt om de kwaliteitscultuur op de eigen opleidingen voor de vakdocenten een impuls te geven waarbij aandacht voor kennisinhouden en competenties centraal staan, Petra Biemans, lid van de raad en lector hrm bij Inholland, heeft laten zien dat peer-review een goede invulling kan geven aan de professionele ruimte en de professionalisering van de bij peer-review betrokken vakdocenten, maar dat dit in de praktijk nog lang altijd zo wordt beleefd en uitgewerkt. In de laatste lezing gaf Paul Zevenbergen, bestuurslid NVAO en daarin portefeuillehouder van de lerarenopleidingen, aan dat peer-review deel kan uitmaken van het nieuwe accreditatiestelsel (Accreditatiestelsel 3.0) om zodoende meer eigenaarschap bij onder andere de vakdocenten te leggen. Het nieuwe stelsel wil uitgaan van vertrouwen in de opleidingen daar waar dat kan en er een goede kwaliteitscultuur op de instelling aanwezig is. De inzet van peer-review zal dan leiden tot lastenverlichting met betrekking tot accreditatie voor de instelling.

Verduurzaming peer-review

Tijdens het seminar in november is in een gezamenlijk verkenning met aanwezigen en aan de hand van de drie lezingen nagegaan wat er (nog) nodig is om peer-review stevig te kunnen verankeren in de instellingen en de lerarenopleidingen. Betrokkenen zijn het erover eens dat in vergelijking met twee jaar geleden een enorme stap gezet in het peer-

reviewproces. Voor de kunstvakdocentenopleidingen staat er nu al een heldere peer-reviewsystematiek, maar dat is nog zeker niet bij alle opleidingen het geval. Concluderend werd aangegeven dat het betrekken van (interne) kwaliteitszorg bij peer-review een meerwaarde heeft. Peer-review leidt tot intrinsieke kwaliteitsverbetering bij de docent, opleiding en instelling en draagt bij aan betere

afgestudeerden. Het nieuwe accreditatiestelsel 3.0 geeft daaraan een extra impuls. Verdere verdieping van peer-review binnen de instelling aan het hrm-beleid en koppeling aan professionalisering wordt als lastiger gezien, maar biedt zeker bij een goede uitwerking door het management en bestuur ook meerwaarde.
Bron: Jaarverslag 2016 - Raad voor kwaliteitsborging peer-review

Peer-review op de pabo

Vanaf augustus 2016 is de peer-review van elf pabo-vakken gestart na goedkeuring van het projectplan door LOBO en de Stuurgroep lerarenopleidingen. Met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft het bestuur van de Vereniging Hogescholen eveneens overleg gevoerd en is overeengekomen dat de voorgestelde peer-reviewsystematiek voor de zaakvakken vervangend is voor de landelijke kennistoetsen. Gestart is met de zaakvakken en de kennisbasis generiek. Vanaf begin 2017 zullen de zogenaamde overige kennisbases hiermee starten. Om de peer-reviewgesprekken van voldoende diepgang te voorzien, is ervoor gekozen om de deelnemende vakdocenten van de zaakvakken en de kennisbasis generiek te trainen. Tijdens deze startdagen hebben ze niet alleen achtergrondinformatie over (de systematiek van) peer-review gekregen, maar voerden ze ook oefengesprekken. De input vanuit de evaluaties van deze gesprekken is meegenomen in de voorbereiding op de uiteindelijke peer-reviewdagen.

Ter voorbereiding op de peer-reviewgesprekken zijn een aantal formats opgesteld, die vakdocenten vooraf invullen. In het format *Informatie opleidingen* beschrijven ze in grote lijnen de achtergronden van de eigen opleiding, de rol van toetsing en praktijkleren en de implementatie van het vak in het onderwijsprogramma. In het format *Casuïstiek* beschrijven ze de problemen, vragen en/of dilemma's waar ze in de uitoefening van het vak in relatie tot de implementatie en/of toetsing van de kennisbasis tegenaan lopen. In de handreiking *Inventarisatie herijkingswensen kennisbasis* beschrijven ze op welke punten de huidige kennisbasis inhoudelijk en/of tekstueel aangepast kan worden.

De ingevulde en op extranet geplaatste formats dienen als input voor de peer-reviewgesprekken die in kleine groepen uiterlijk maart 2017 worden gevoerd. Om de peergesprekken voldoende kritisch te laten zijn, is hier gewerkt met vooraf door de instituten zelf ingebrachte cases betreffende de 'handelingsverlegenheid van het desbetreffende instituut'.

Verduurzaming peer-review

Het toewerken naar een duurzame inbedding van peer-review in de opleidingen en instellingen was in 2016 een urgent aandachtspunt voor die groepen die in 2016 formeel hun eindrapportage moesten opleveren. De gewenste resultaten van het project peer-review zijn dat de meeste lerarenopleidingen eind 2016 een concrete ervaring hebben opgedaan met de methodiek van peer-review. Bovendien moet de peer-review-systematiek zo ingericht zijn dat er sprake is van een continuering van peer-review-systematiek in eigen beheer over de instellingen heen. Belangrijk hierbij is dat zowel de docenten als de instellingen de meerwaarde ervaren.

De groepen hebben wel al een goed beeld wat peer-review tot een succes kan maken. De groepen blijken echter om diverse redenen nog meer tijd nodig hebben om het verduurzamingsplan op te leveren. Nog niet elke groep heeft zijn evaluatieplan kunnen opstellen of de groepen hebben onvoldoende beeld bij hoe het eigen management peer-review wil verduurzamen. Dit was al voorzien in de zomer van 2016 en daarom is aan het ministerie uitstel gevraagd, zodat de afronding een jaar uitgesteld kan worden. *De Raad voor kwaliteitsborging peer-review* heeft in haar jaarverslag over 2016 een aantal conclusies en aanbevelingen rondom dit proces opgenomen die wij onderstrepen en in 2017 verder zullen uitwerken en faciliteren.

Conclusies en aanbevelingen Raad voor kwaliteitsborging peer-review

Peer-review levert een stevige bijdrage levert aan kwaliteitsverbetering van de opleiding en dus van de afgestudeerden, maar het is ook een prachtig instrument voor de professionalisering van de vakdocent op zowel zijn vakgebied als op het terrein van zijn meesterschap. Er zijn diverse voorbeelden van peer-review-groepen die een succesvolle aanpak hebben ontwikkeld. Ook hebben meerdere groepen al ideeën ontwikkeld over hoe ze in de toekomst peer-review gaan continueren. Met name het enthousiasme van de deelnemers en de bereikte resultaten versterken onze opvatting dat middels het project peer-review een unieke werkwijze ontwikkeld is, die als voorbeeld kan gaan dienen voor andere hbo-opleidingen.

De organisatie van een project van deze omvang is uitermate complex, temeer daar er grote verschillen zijn tussen de diverse opleidingen. De diversiteit wordt verder versterkt doordat de grootte van de groepen varieert, het relatieve en absolute aandeel van de kennisbases in de opleiding verschillend is, en de diverse groepen op uiteenlopende tijdstippen zijn gestart. De wijze waarop *10voordeleraar* samen met de betrokken peer-reviewvakdocenten de afgelopen periode intensief heeft gewerkt aan de opzet en introductie van een praktische peer-reviewsystematiek dwingt dan ook respect af.

We adviseren om ook voor de vakken met een landelijke kennistoetsen peer-review in

te zetten. Het borgen van het eindniveau middels de kennistoets is één, maar onderwijs is meer dan toetsen. Niet alleen voor het opstellen van de herijkingswensen van de kennisbasis, maar meer en vooral om ook met elkaar over zaken te discussiëren die verder gaan dan alleen het kunnen borgen en vaststellen van het eindniveau van de afgestudeerden.

We zouden graag zien dat vanuit het management en bestuur een heldere visie op peer-review wordt uitgewerkt als onderdeel van de horizontale (landelijke) professionele dialoog en samenwerking van vakdocenten. Deze aanbeveling zou in gezamenlijkheid als onderdeel van de agenda van lerarenopleidingen van de Vereniging Hogescholen opgepakt kunnen worden. Het streven van een collectieve verantwoording van docententeams over de instellingsgrenzen heen geeft een enorme stimulans tot samenwerken en borgt de kwaliteit van de opleidingen in meerdere opzichten. Het beste effect wordt daarbij bereikt als de resultaten van deze gesprekken verder worden uitgewerkt op het eigen instituut met mededocenten en kwaliteitszorgmedewerkers. Een verdere betrokkenheid van het management is daarvoor noodzakelijk, mede om medewerkers daarvoor te faciliteren en hen de professionele ruimte te geven om de resultaten verder uit te werken binnen de teams. Om die reden zullen er formele 'haakjes' moeten komen om peer-review binnen een opleiding en instelling te positioneren. Kwaliteitszorg en professionalisering liggen daarvoor het

meest voor de hand. De kans op succes is het grootst als peer-review verduurzaamd wordt door de activiteiten die ervoor nodig zijn in het urenplaatje van de medewerkers op te nemen en zo geborgd zijn in de bedrijfsvoering.

Een belangrijke impuls is dat de NVAO in het nieuwe accreditatiestelsel aan peer-review een belangrijke rol toekent om zo enerzijds de verantwoordingslast meer bij de instellingen zelf te leggen en anderzijds de accreditatielast te verminderen. De kwaliteitscultuur wordt zo sterk gestimuleerd en informeel en beter en duurzamer ingebed in de organisatie.

Er is in onze opvatting geen aanleiding de koers te wijzigen en nu vol in te zetten op (verdere) verduurzaming. Het zal nog een stevige klus zijn om peer-review duurzaam te verankeren in een landelijke en niet-vrijblijvende vorm van professionele samenwerking. Dit is de belangrijkste reden dat de subsidieperiode ook nog over 2017 loopt. De verankering zal moeten plaatsvinden op alle niveaus: door de peers zelf, hun leidinggevendenden, in de onderwijsorganisaties en in de centrale ondersteuning vanuit het programma-management van *10voordeleraar*. We zijn verheugd met het feit dat er extra gelden zijn vrijgemaakt om goede initiatieven voor verduurzaming extra te ondersteunen.

Bron: *Jaarverslag 2016 - Raad voor kwaliteitsborging peer-review*

5 Landelijke kennistoets

In 2016 werkten ruim **180** vakdocenten en **30** wetenschappers en toetsdeskundigen aan de ontwikkeling van toetsvragen voor de landelijke kennistoetsen. Zij hebben afgelopen kalenderjaar **38** landelijke kennistoetsen ontwikkeld. Ongeveer **60** toetsafnamecoördinatoren en instituutsbeheerders van de hogescholen werken aan een veilige en betrouwbare toetsafname. In het verslagjaar zijn bijna **19.000** toetsen afgenomen, waarvan ruim **14.000** bij de pabo's en bijna **5.000** bij de tweedegraads lerarenopleidingen. De normering komt tot stand met directe betrokkenheid van **175** vakdocenten en **150** leraren uit het werkveld. Ongeveer **600** studenten hebben zich ingeschreven voor inzage in de door hun gemaakte landelijke kennistoets. Inmiddels staan de eerste leerkrachten voor de klas waarvan het kennisniveau geborgd is met een landelijke kennistoets.

Achtergrond

Vanaf mei 2013 neemt de pabo landelijke kennistoetsen af voor twee vakken. Bij de tweedegraads lerarenopleidingen gaat het vanaf het studiejaar 2013-2014 om acht landelijke kennistoetsen en vanaf het studiejaar 2014-2015 zijn daar nog zeven landelijke kennistoetsen bijgekomen. Het zijn leerwegaafhankelijke kennistoetsen die worden geconstrueerd op basis van de kennisbases. Er is een toetsmatrijs opgesteld, waarin is vastgelegd welke domeinen getoetst worden met een landelijke kennistoets en wat de verdeling is van de vragen over de kennisdomeinen. De ontwikkeling van toetsvragen blijft doorgaan. Dit is ook belangrijk om steeds flexibeler te worden in de organisatie van de toetsafnames. Vanaf het studiejaar 2016-2017 is daarnaast tijd geïnvesteerd in het opschonen van de itembank, door bijvoorbeeld het actualiseren van vragen. Doel is dat alle toetsvragen die in de 'acceptatiefase' staan direct bruikbaar zijn.

Werkwijze toetsvraagontwikkeling

Het constructieteam vormt de spil van het vraagproces. Voor ieder toetsvak bestaat dit team uit een redactieteam met vakdocenten (hoofdredacteur en redacteurs) voor het ontwikkelen van toetsvragen en een vakcommissie (voorzitter uit de wetenschap

en vakdocenten), een taalcorrector en een toetsdeskundige die de toetsvragen beoordelen. Zo borgen wij dat alle vragen inhoudelijk en toetstechnisch kloppen. Binnen dit team worden ook de toetsen samengesteld. De vraagontwikkeling vindt

plaats in een voor ons ontwikkelde afgeschermd en digitale auteursomgeving met een workflow in het toetssysteem Questionmark Perception (QMP). Zo kunnen de betrokkenen op een veilige en efficiënte manier met elkaar communiceren.

Voor de pabo's organiseren wij vier toetsperiodes en voor de tweedegraads opleidingen twee toetsperiodes. Studenten maken de toets in de hoofdfase en kunnen per studiejaar tweemaal deelnemen aan een landelijke kennistoets. De data waarop de toetsen zullen worden afgenomen maken, komen in nauw overleg met de opleidingen tot stand en zijn ruim voor aanvang van het studiejaar bekend. De hogeschool is verantwoordelijk voor het behandelen van de kennisbasis en de voorbereiding op de landelijke kennistoets. *10voordeleraar* biedt een aantal basismaterialen, zoals een kennisbasis, een toetsgids, proefvragen en een oefentoets voor elk vak met een landelijke kennistoets. Extra oefenmateriaal bestaat in de vorm van Wegwijzers voor de pabo-toets Rekenen-wiskunde. Dit oefenmateriaal is door een docent *Rekenen-wiskunde* ontwikkeld en helpt de student de leerstof van de kennisbasistoets eigen te maken.

De hogescholen hanteren landelijke regels en voorwaarden rondom deelname en afname van de landelijke kennistoets om het uniforme karakter te waarborgen. Deze zijn onder andere opgenomen in het *Onderwijs- en examenreglement*. Wij gebruiken voor de toetsafnames de software van Questionmark Perception (QMP). Online toetsafname op vele locaties stelt hoge eisen aan veiligheid, internetsnelheid en betrouwbaarheid van het toetsysteem. De toetsafnamecoördinatoren en instituutsbegeleiders van de hogescholen ondersteunen bij de digitale inrichting en veilige afname.

Na de toetsafname vindt een intensief proces plaats waarin de resultaten van de toets worden geanalyseerd en beoordeeld en de cesuur wordt vastgesteld. De cesuur is de meetlat die de grens bepaalt tussen zakken en slagen. De vaststelling van de uitslag van de landelijke kennistoetsen heeft een wetenschappelijke basis.

Vanuit casuïstiek kun je oneindig veel vragen bedenken

Eline Verweij van de HAN is sinds november 2015 redacteur in het constructieteam van Gezondheidszorg en welzijn voor de landelijke kennistoets. En ze gaat als een speer. "Voordeel is dat de andere redacteurs veel ervaring hebben en ik een frisse blik heb. Dat werkt goed. Als ik een toetsvraag maak, formuleer ik ook direct broertje-zusje-vragen. Dat betekent dat er direct drie à vier vragen bij komen. Ook werk ik veel vanuit casuïstiek, want daarbij kun je oneindig veel vragen bedenken. Ik zie voordelen van het creëren van een grote itembank. Hoe meer toetsvragen, hoe makkelijker je een toets kunt samenstellen en hoe langer je daarop

kunt teren. Hoe makkelijker je herkansingen eruit kunt trekken en hoe vergelijkbaarder de toetsen zijn. Het is wel ingewikkelder om de actualiteit bij te houden. Sommige vragen zijn dan niet meer up-to-date. Denk aan wetgeving rondom alcoholgebruik bijvoorbeeld. Doordat er nog zoveel verschillende mensen naar de toetsvragen kijken, leer ik veel. Ik kijk ook regelmatig in ons toetsvraagstelsel naar de gegeven feedback. Ik vind het leuk en het kan ook heel leuk blijven door out of the box te blijven denken. Je moet niet dezelfde soort vragen formuleren die al in de itembank staan. Het is eigenlijk een soort puzzeltje. Het mogen niet te lange vragen zijn en het moet gaan om zinvolle kennis

waarin studenten zich kunnen herkennen. En dat zijn dan vragen in context."

Bron: Artikel 10voordeleraar - Vanuit casuïstiek kun je oneindig veel vragen bedenken - april 2016

Werkwijze toetsuitslag

Na de toetsafname vindt een intensief proces plaats waarin de resultaten van de toets worden geanalyseerd en beoordeeld. De cesuurbepaling van de toets vindt uiterst zorgvuldig plaats. Dit proces heeft een wetenschappelijke basis en ligt in handen van vakdeskundigen. Eerst wordt de betrouwbaarheid van de toets vast-gesteld en wordt de psychometrische kwaliteit van iedere vraag afzonderlijk bekeken. Wanneer de analyses daartoe aanleiding geven, kan een vraag achteraf uit de toets verwijderd worden of kan er nog een alternatief goed gerekend worden. Het normeringspanel bepaalt de moeilijkheidsgraad van de toets: wat is de ondergrens voor een voldoende. Bij de toetsen van de pabovakken gebeurt dit met de methode van Hofstee en bij de

toetsen van de tweedegraads lerarenopleidingen met de Angoff-methode. Het normeringspanel bestaat uit vakdocenten van een hogeschool en leerkrachten uit het werkveld. Het cesuuradvies wordt goedgekeurd door de onafhankelijke *Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen* en vervolgens wordt het vastgesteld door de vaststellingscommissie. De vaststellingscommissie bestaat uit afgevaardigden van de examencommissies van de hogescholen. De resultaten worden door *10voordeleraar* via het beveiligde extranet voor toetsafnamecoördinatoren aan de betreffende lerarenopleiding verstrekt. Naast het cijfer verstrekt *10voordeleraar* ook per student het aantal goed gemaakte vragen per domein uit de

toets en het landelijke gemiddelde. *10voordeleraar* heeft een sjabloon beschikbaar gesteld, waarmee de toetsafnamecoördinator de uitslag eenvoudig kan verstrekken aan de student. Daarnaast ontvangt de toetsafnamecoördinator een hogeschool-rapportage met daarin een vergelijking van de resultaten van de opleiding met landelijke gemiddelden ter verspreiding aan betrokkenen. De student kan zijn gemaakte toets onder examencondities inzien. Dit wordt door *10voordeleraar* georganiseerd. De student die het niet met de uitslag eens is kan in beroep gaan bij de eigen opleiding, overeenkomstig de procedure die geldt voor alle tentamens en examens. De 'eigen' examencommissie neemt een besluit.

Gewenste kennisniveau

Wij bemerken dat vakdocenten van de tweedegraads lerarenopleidingen worstelen met de grote verschillen in het kennisniveau van studenten bij binnenkomst en in de hoofdfase. Ze worstelen dan ook om de lat van de kenniscomponent neer te leggen op het

hbo-kennisniveau waar zij gezamenlijk overeenstemming over hebben bereikt. Hierbij speelt ook de reikwijdte van de bevoegdheid een rol. Dit zorgt voor spanning in het proces van cesuurbepaling. We pleiten er dan ook voor dat bij herijking van de kennisbases het gewenste kennisniveau beter

gedefinieerd wordt en dat er meer aandacht is voor de voorwaardelijke kennis waarover een student moet beschikken bij binnenkomst.

Bron: Jaarverslag 2015-2016 Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen - Drie jaar landelijke kennistoetsen

Gezamenlijke aanpak docenten borgt kenniscomponent lerarenopleidingen succesvol

Op 19 september 2016 is het jaarverslag Drie jaar landelijke kennistoetsen van de Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen door lid Janke Cohen aangeboden aan minister Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De raad is zeer positief over wat honderden vakdocenten van de lerarenopleidingen in *10voordeleraar* in enkele jaren samen hebben opgebouwd. Zij hebben met ondersteuning van de programmaorganisatie inmiddels 125 landelijke kennistoetsen ontwikkeld en van een cesuur voorzien. Meer dan

21.000 studenten hebben inmiddels een landelijke kennistoets gemaakt. Samen met de programmaorganisatie is een stevige toetsprocedure opgebouwd. De resultaten zijn wereldwijd in het hoger onderwijs uniek. "*10voordeleraar* vormt een motor in de versterking van de landelijke vakinhoudelijke samenwerking", aldus Cees van der Vleuten, voorzitter van de raad. "Er is door de vakdocenten hard gewerkt aan de kwaliteitsslag die nu stevig staat. Inmiddels staan de eerste leerkrachten voor de klas waarvan het kennisniveau geborgd is met een landelijke kennistoets." Thom de Graaf, voorzitter van de Vereniging Hogescholen waar het project

10voordeleraar onder valt, is verheugd met de resultaten die de afgelopen jaren zijn geboekt. "Onze docenten werken intensief samen aan de ontwikkeling van kennistoetsen en ze leggen hiermee een stevige basis voor de borging van het kennisniveau binnen de lerarenopleidingen. We zullen good practices blijven delen op alle niveaus. Op deze manier willen wij de verschillen tussen hogescholen en vooropleidingen reduceren."

Bron: Persbericht Vereniging Hogescholen Gezamenlijke aanpak docenten borgt kenniscomponent lerarenopleidingen succesvol - september 2016

Overzicht kennisbases geborgd met een landelijke kennistoets:

Vanaf studiejaar 2013-2014

Tweedegraads lerarenopleiding (eerste groep)

Aardrijkskunde
Algemene economie
Bedrijfseconomie
Engels
Geschiedenis
Natuurkunde
Nederlands
Wiskunde

Pabo

Nederlandse taal
Rekenen-wiskunde

** Kennisbasis Omgangskunde wordt deels geborgd door peer-review.*

Vanaf studiejaar 2014-2015

Tweedegraads lerarenopleiding (tweede groep)

Biologie
Duits
Frans
Gezondheidszorg en welzijn
Maatschappijleer
Omgangskunde*
Scheikunde

Minister benadrukt belang behalen landelijke kennistoets

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft niet de intentie om in te grijpen als studenten de landelijke kennistoets Rekenen-wiskunde niet halen. Dit staat in een brief aan studenten die hun beklag hadden gedaan bij de minister over de kennistoets. "De inhoud van de toets voor rekenen-wiskunde is bepaald door docenten van de verschillende pabo-

opleidingen." In 2008 is op initiatief van de Vereniging Hogescholen en in overleg met de lerarenopleidingen en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap besloten tot het ontwikkelen van de kennisbases en de landelijke kennistoetsen voor de pabo. "Hiertoe is besloten omdat de kenniscomponent van de pabo-opleiding meer aandacht verdiende," schrijft het departement. "Leraren worden hiermee beter

voorbereid op hun taak. Leraren moeten duidelijk boven de stof staan die zij onderwijzen en moeten dus een niveau hebben dat beduidend hoger ligt dan de leerlingen. Uitzonderingen of vrijstellingen worden niet toegestaan, aangezien verbetering van de kwaliteit van de pabo daardoor zou worden vertraagd."

Bron: Artikel ScienceGuide - Bussemaker streng in de leer - februari 2016

Voor de lerarenopleidingen *Engels, Duits, Frans en Spaans* wordt in het kader van *10voordeleraar* een internationale taaltoetsen verplicht afgenomen als onderdeel van de borging van de kennisbases. Voor de tweedegraads lerarenopleiding *Engels* is een internationale taaltoets al sinds het studiejaar 2013-2014 een landelijk verplicht onderdeel van de taalvaardigheid van de kennisbasis. Sinds het schooljaar 2015-2016 is er ook voor de tweedegraads lerarenopleidingen *Duits, Frans en Spaans* een verplichte afname van een internationale taaltoets. Voor *Engels, Duits en Frans* wordt deze afgenomen naast een landelijke kennistoets. Voor *Spaans* is er geen landelijke kennistoets. Ook deze taaltoetsen hebben een landelijk bepaalde cesuur. In 2016 is gestart met een onderzoek naar de mogelijkheid om de *APTIS-test for teachers* met een bijbehorende cesuur een verplicht onderdeel te maken van het pabo-curriculum.

Overzicht verplichte internationale taaltoetsen in het kader van de borging van de kennisbases binnen de tweedegraads lerarenopleidingen:

Vanaf studiejaar 2013-2014

Engels

Certificate of Proficiency in English (CPE)

Vanaf studiejaar 2015-2016

Duits

GoetheZertifikat

Frans

Test de Connaissance du Français (TCF)

Spaans

Diploma de Español como Lengua Extranjera (DELE)

Ontwikkelingen verslagjaar

Pilot internationale taaltoets voor pabo-vak Engels

Voor het pabo-vak Engels is de afspraak gemaakt tussen het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Vereniging Hogescholen dat de kennisbasis geborgd zou worden aan de hand van een internationale toets. In 2016 is gestart met de voorbereidingen van een pilot, waarbij onderzocht gaat worden of de *APTIS-test for teachers* met een bijbehorende cesuur voldoet. In de pilot zal het niveau van spreekvaardigheid en de kennis van het beroepsgerichte vocabulaire en grammatica getoetst worden. De lees- en schrijfvaardigheid wordt in de pilot (vooralsnog) niet meegenomen. Ook de vakkennis en didactiek maken geen onderdeel uit van de toets. De keuze om met name de spreekvaardigheid te toetsen komt voort uit de winst die pabo's zien in het inzetten van deze internationale toets; de beoordeling van deze vaardigheden vinden in de internationale context plaats. Verder wordt als groot voordeel gezien dat de *APTIS*-toets de belangrijkste vaardigheden meet in de toegespitste beroepssituatie (het lesgeven aan kinderen), waarin de leerkracht een voorbeeldrol heeft te vervullen (juist woordgebruik en juiste uitspraak). Het onderzoek moet in mei 2017 leiden tot besluitvorming of deze toets een verplicht onderdeel gaat uitmaken van het pabo-curriculum.

Nieuw toetssysteem

In 2016 zijn wij gestart met het inventariseren en opstellen van de eisen en wensen voor een toekomstig toetssysteem. Hierbij zijn diverse belanghebbenden geraadpleegd, brainstormsessies georganiseerd, de processen binnen en buiten *10voordeleraar* geanalyseerd en is gebruik gemaakt van externe deskundigheid. Dit heeft geresulteerd in een vereistendocument dat in maart 2017 ter validatie voorgelegd zal worden aan ict-deskundigen uit het hoger onderwijs. Hierna zal verder vorm gegeven worden aan het selectieproces.

Met oefenen en samenwerken moet het lukken!

Een 10 halen voor de landelijke kennistoets *Wiskunde*? Het lijkt onmogelijk maar Jozua van den Briel van de Hogeschool van Amsterdam deed het. "Als docent vind ik het een uitdaging om de 'droge', complexe stof tastbaar te maken. Ik heb een hele fysieke manier van lesgeven, waarbij leerlingen de waarden echt leren ervaren. Je kunt wel zeggen acht meter, maar hoeveel is dat? Ga die afstand eens voelen door 'm neer te leggen met linialen of door 'm te lopen. Leerlingen hoeven bij mij niet stil te zitten. Ik heb me voorbereid op de toets door oefenen en samenwerken. Met een

groepje van vijf studiegenoten - vrienden, kan ik nu wel zeggen - hebben we de oefenvragen behandeld. We hebben elkaar ook overhoord - zo houd je elkaar scherp.

Ik liep de zaal uit met een goed gevoel! Een negen had ik zeker wel verwacht. Toen ik hoorde dat ik een tien had, ...ja, daar stond

ik toch wel van te kijken. Persoonlijk vond ik het leerzaam om weer eens door al die oude wiskundestof te gaan. Echt een *trip down memory lane!* Sommige dingen waren al wat weggezakt. Begin op tijd met voorbereiding. En dan niet een dag, maar echt weken van tevoren. Maak actief gebruik van het bestaande oefenmateriaal. En, heel belangrijk, kijk of je samen kunt sparren - leren van andermans kijk op een opgave is echt een meerwaarde."

Bron: Artikel *10voordeleraar - Met oefenen en samenwerken moet het lukken!* - februari 2016

Inrichting toekomstige itembanken

Nu de itembanken langzamerhand gevuld raken, is het bij de grotere toetsen mogelijk om te onderzoeken in hoeverre fluctuaties van slagingspercentages toegeschreven kunnen worden aan verschillen in deelnemerspopulaties. Dit zou kunnen worden bereikt met behulp van itemresponstheorie (IRT). Met deze methode kunnen op zorgvuldige wijze toetsen van gelijke moeilijkheidsgraad samengesteld worden, wat flexibele afnames eenvoudiger mogelijk zal maken. Mede op verzoek van de *Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen* is een start gemaakt met een psychometrische verkenning voor de toekomstige inrichting van de itembanken. Doel is om te komen tot meer flexibiliteit in de afname en een snellere uitslagverstrekking, om te beginnen met de pabo-toetsen.

Kennistoetsen als onderdeel van het geschiktheidsonderzoek

In het vmbo speelt het vraagstuk van pabo-gediplomeerde die in het vmbo werkzaam zijn, maar daarvoor geen bevoegdheid hebben. In februari 2016 hebben de VO-raad, Vereniging Hogescholen, VSNU en Onderwijscoöperatie gezamenlijk een voorstel aan het ministerie overhandigd. Voorgesteld is om de landelijke kennistoets in te zetten als onderdeel van een geschiktheidsonderzoek. Het gaat hierbij om bovengenoemde groep docenten die via een verkorte route de volledige tweedegraads bevoegdheid willen halen in de Nederlandse taal, de Engelse taal of de wiskunde. De uitslag op de kennistoets wordt mede gebruikt om het verkorte studietraject samen te stellen. In overleg met ADEF is de aanpak verder ontwikkeld en is de afspraak gemaakt dat begin 2017 een eerste hogeschool de kennistoets voor deze drie vakken voor dit doel aanbiedt.

Incidentencommissie

In 2016 is de incidentencommissie bijeengekomen na een drietal incidenten die plaatsvonden op een hogeschool, waarbij incidenteel een identiteitsverwisseling plaatsvond. Gezien de impact en de frequentie waarmee het incident gebeurde, heeft de incidentencommissie van *10voordeleraar* een onafhankelijk onderzoek ingesteld naar de aard en oorzaak van de incidenten. De conclusie is dat er geen fraude is gepleegd, maar dat het een technisch probleem op de hogeschool betrof. Het incident is na serveraanpassingen door de hogeschool niet meer voorgekomen. Begin 2017 wordt het probleem structureel binnen de hogeschool opgelost door technische aanpassingen.

Feedback studenten

In het verslagjaar hebben wij in samenwerking met een aantal toetsafnamecoördinatoren een sjabloon ontwikkeld, dat zij kunnen gebruiken bij het verstrekken van de uitslag aan de student. Op deze manier kunnen de hogescholen eenvoudig scores verstrekken, waaronder de individuele domeinscores en de totaalscore in vergelijking met het landelijk gemiddelde. Aan de hand hiervan kunnen studenten zien op welke domeinen ze zich nog zouden kunnen verbeteren. Ook is meteen vermeld wanneer de inzages plaatsvinden en hoe ze beroep kunnen aantekenen.

Hogeschoolrapportage

Nieuw is dat wij een hogeschoolrapportage per toetsafname beschikbaar stellen aan de directeurs en vakdocenten via de toetsafnamecoördinatoren. In de rapportage is een vergelijking van de resultaten van de opleiding met landelijke gemiddelden opgenomen. Op deze manier kunnen de betrokkenen de resultaten beter duiden en daar waar nodig bijsturen.

Deskundigheidsbevordering

De totstandkoming van een vraag is een intensief proces. Het maken van een goede toetsvraag is lastig en we besteden dan ook aandacht aan deskundigheidsbevordering van betrokkenen. Tijdens redactieoverleggen is hier aandacht voor, maar ook organiseren wij jaarlijks een landelijke bijeenkomst voor alle constructieteamleden. De derde editie vond plaats op donderdag 7 april jl. Ongeveer zestig constructieteamleden woonden verschillende workshops bij. Ze konden een keuze maken uit onder andere de workshops *Out-of-the-box toetsvragen maken*, *De ideale toetsvraag vanuit psychometrisch perspectief* en *Van kennisvraag naar inzicht- en toepassingsvraag*. De deelnemers vonden voor het overgrote deel de workshops leerzaam en bruikbaar voor de praktijk. Ook de uitwisseling met andere deelnemers en het vakoverstijgende element werd erg gewaardeerd.

Eind maart in het verslagjaar is er een succesvolle kennisdeeldag georganiseerd voor alle pabo-vakdocenten *Rekenen-wiskunde*, waar zij de mogelijkheid kregen om een landelijke kennistoets te maken. De aanwezige docenten hebben het maken van de toets als zeer leerzaam en zinvol ervaren. Het leverde mooie inhoudelijke discussies op. Ook was er ruimte om ervaringen te delen met mede-vakdocenten rondom de voorbereiding van studenten op de toets. In november is er een vergelijkbare kennisdeeldag georganiseerd voor pabo-vakdocenten *Nederlandse taal*.

Extra toetsgelegenheid

In augustus is een niet-reguliere afname van de landelijke kennistoets georganiseerd. Hiervoor kwamen alleen studenten in aanmerking die niet tweemaal aan de toets hebben kunnen deelnemen door bijzondere omstandigheden (in de zin van de *Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek*) of vanwege een onregelmatigheid die de instelling te verwijten valt. De examencommissie van de opleiding op de hogeschool neemt hiertoe een beslissing. Het gaat om eerder genormeerde toetsen, waarbij de student in principe een toets krijgt die hij nog niet eerder heeft gemaakt. Het ging om 64 studenten, waarvan 55 studenten daadwekelijk de extra toets gemaakt hebben.

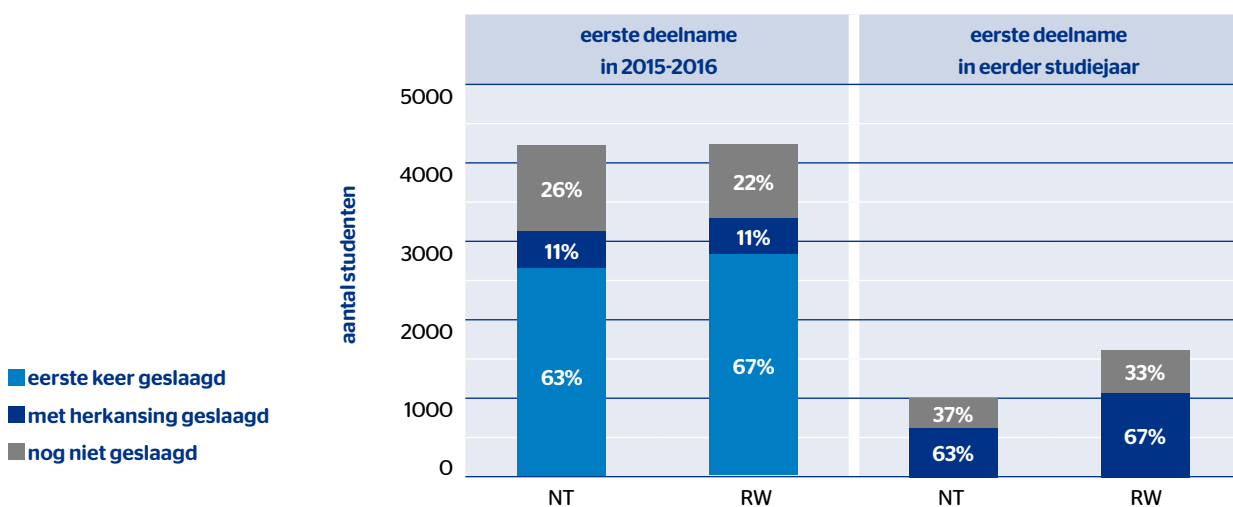
Onderzoek validiteit landelijke kennistoets Wiskunde

In februari 2016 is het rapport *Wiskunde valide getoetst?* Verschenen naar aanleiding van de opvatting van het *Landelijk vakoverleg wiskunde* dat de huidige landelijke kennistoets niet valide zou zijn. Professor Paul Drijvers van het Freudenthal Instituut heeft nader onderzoek gedaan naar de validiteit van de toets en de geschiktheid van de toetsvorm. De conclusie van Drijvers is dat de validiteit van de kennistoets niet ter discussie staat, maar dat verbeteringen mogelijk zijn, onder andere in de toetsvorm, maar ook op de opleidingen in de voorbereiding. Samen met het landelijk vakoverleg werken wij aan vervolgstappen. Zo hebben we diverse maatregelen getroffen om het functioneren van de normeringspanels te optimaliseren. De leden worden allemaal voorgedragen door het landelijk vakoverleg en door hen geselecteerd op de eis die *10voordeleraar* stelt, namelijk actuele kennis van de kennisbasis. Er is een extra ronde toegevoegd voor discussie over vragen waar de scores van de individuele leden op de moeilijkheidsgraad van de vraag uit een liepen. En er zijn nieuwe instructies bij de start (inclusief introductiefilmpje) die de panelleden informatie verschaffen over de werkwijze. Daarnaast is er een extra oefentoets ontwikkeld voor de landelijke kennistoets Wiskunde.

Toetsresultaten landelijke kennistoetsen

De toetsresultaten presenteren wij over het studiejaar 2015-2016. 5.249 pabostudenten maakten één of meerdere landelijke kennistoetsen Nederlandse taal en 5.881 studenten één of meerdere kennistoetsen Rekenen-wiskunde. Bij beide toetsen slaagde ruim 60% van de studenten meteen die dit studiejaar de toets voor de eerste keer maakten. Van de studenten die in een eerder studiejaar de toets al hebben gemaakt, slaagden ongeveer tweederde voor een herkansing. Het aantal studenten dat na meer dan vijf keer te hebben deelgenomen nog niet geslaagd is, bedraagt slechts 0,03%. Bij de tweedegraads lerarenopleidingen hebben 3.551 studenten deelgenomen aan een landelijke kennistoets. De resultaten variëren per opleiding.

Resultaten landelijke kennistoetsen pabo in studiejaar 2015-2016:

Betere voorbereiding studenten

Door veranderingen aan te brengen in het onderwijsprogramma, zijn de scores van de Hogeschool Rotterdam gestegen. "Vorig jaar hebben wij besloten de instap-eis te verhogen. Voorheen mochten derdejaars ook deelnemen als ze nog niet alle reken- en taalmodules hadden behaald. Uit onderzoek onder geslaagden en gezakten bleek dat het halen van de modules juist een zeer goede voorspeller is voor het slagen voor de toetsen. Daarom mogen studenten nu pas meedoen als ze alle reken- en taalmodules hebben behaald. Sinds we deze maatregel hebben genomen, is het slagingspercentage steeds rond de tachtig procent of hoger.", aldus Josine Cats, coördinator lan-

delijke kennisbasistoetsen bij de pabo. Studenten zijn zich er ook bewuster van geworden dat ze hard moeten werken voor de toets. "Ze moeten er echt voor gaan. Wij ondersteunen daarbij volop. Er zijn rekencoaches, peercoaches en goed bezochte cursussen op de woensdagavond ter voorbereiding op de toets. Daardoor zijn het niet alleen de goede rekenaars die in een keer slagen, maar lukt het ook studenten met een goede inzet. Een student van het mbo die de rekenmodules steeds pas na twee keer haalde, slaagde bijvoorbeeld in een keer voor de toets. Als studenten bereid zijn te knallen, dan halen ze het." Toen de kennisbasistoetsen werden ingevoerd, was het de vraag of dit zou zorgen voor een stuw-

meer van langstudeerders die steeds opnieuw zakken voor hun toetsen. Bij drie vertraagde studenten heeft het langstuderende inderdaad te maken met het niet halen van de toetsen, geeft Josine Cats aan, maar van een 'stuwmeer' is geen sprake. "Wat je wel ziet, is dat het al dan niet slagen voor de toets na een paar keer zakken ook te maken heeft met stressbestendigheid. Sommige herkansers hebben al dagen van tevoren buikpijn. Stress gaat dan echt een rol spelen. We praten met deze studenten en zorgen dat ze behalve op rekengebied ook emotioneel begeleid worden."

Bron: Artikel Profielen - HR-pabo scoort hoog bij landelijke kennistoetsen - december 2016

Het begint met plezier in rekenen-wiskunde

Hogeschool de Kempel heeft over het algemeen een hoog percentage geslaagden voor de eerste kans van de landelijke kennistoetsvakken. Twee studenten hebben zelfs een 10 gehaald op de toets. Mat Bos is opleidingsdocent op de hogeschool: "Het geheim is een gedegen voorbereiding op alle domeinen uit de kennistoets. Wij hebben onze curricula ingrijpend gewijzigd, waardoor alle doelen van de kennisbases zijn geïmplementeerd in het onderwijs. Hierbij gaat het zowel om de inhoudelijke kennis als de kennis van de vakdidactiek. Verder leren we studenten ook hun verantwoordelijkheid te nemen. Ze begrijpen dat Rekenen-wiskunde een interactief gebeuren is en dus is de aanwezigheid van de studenten bij de lessen hoog. Ze weten dat ze anders veel missen. Ook schakelen we goede studenten in bij de uitleg aan andere studenten en laten we studenten een leerstofonderdeel voorbereiden. Zo maak je ze zelf verantwoordelijk voor hun ontwikkeling,

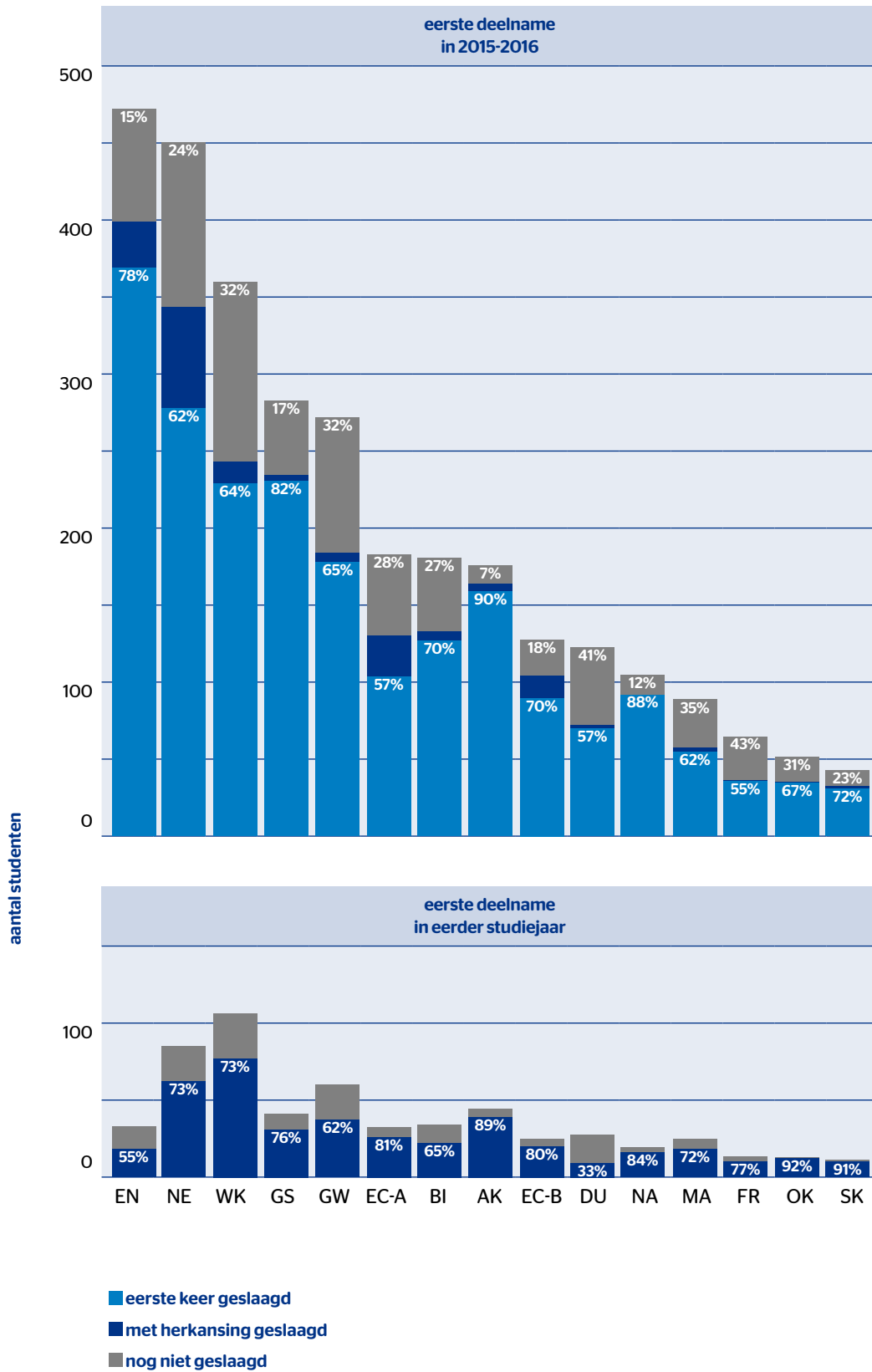
maar we houden wel een vinger aan de pols. Als ze de eerste kans niet halen, dan bespreken we de resultaten met de studenten. We kijken dan op welke gebieden de student nog onvoldoende scoort. Vervolgens krijgt die student bijscholing en spreken we het vertrouwen uit dat hij of zij de tweede kans wel haalt. Ten slotte ligt de lat voor de docenten ook hoog. We hebben een mix van onderwijskundigen en eerstegraads wiskundigen en wij scholen elkaar. Zo wordt een module altijd door minstens twee collega's samen voorbereid en gegeven. Reflectie op proces en mogelijke aanscherping vinden al lopende de onderwijseenheid plaats. Wij zijn heel blij met de landelijke kennistoets. In onderwijsland wordt daar verschillend over gedacht, maar de toets en de kennisbasis hebben ertoe geleid dat het competentiegericht onderwijs meer in evenwicht is gekomen. Zo is er bijvoorbeeld weer meer aandacht voor vakdidactiek en studenten realiseren zich nu heel goed dat ze ruim boven de stof moeten staan om goed onderwijs te kunnen verzorgen. Studenten moet zelf

de reken- en wiskundeopgaven met inzicht kunnen oplossen zonder regeltjes en trucjes te gebruiken die ze niet begrijpen. Ze moeten dus wiskundig kunnen denken en die wiskundige stappen logisch kunnen ordenen. Pas dan kunnen ze kinderen goed lesgeven en hun niveau verhogen. Daarnaast zorgt de landelijke norm ervoor dat pabo's onderling te vergelijken zijn." *Bron: Artikel 10voordeleraar - Het begint met plezier in rekenen-wiskunde - april 2016*

Resultaten landelijke kennistoetsen tweedegraads lerarenopleidingen in studiejaar 2015-2016:

Opvallende verschillen

De Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen is zeer te spreken over de wijze waarop de pabo's de afgelopen jaren de kennistoetsen in de les- en toetsprogramma's hebben geïntegreerd. Het percentage studenten dat in één keer slaagt stijgt. Bij de tweedegraads

concluderen zij dat nog niet overal sprake is van een optimale voorbereiding van studenten op de kennistoetsen. In zijn algemeenheid valt op dat studenten met een mbo-vooropleiding gemiddeld meer moeite hebben om de kennistoetsen te halen. Daarnaast blijven er opvallende verschillen bestaan tussen de

hogescholen en het percentage studenten dat in één keer slaagt. De verschillen tussen de hogescholen kunnen echter niet uitsluitend verklaard worden door verschillen in opleiding.

Bron: Jaarverslag 2015-2016 Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen - Drie jaar landelijke kennistoetsen

Een pubquiz als voorbereiding op de landelijke kennistoets

Herman Bloem is docent aan zowel de tweede- als eerstegraads lerarenopleiding Wiskunde aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. Het is een uitdaging om studenten goed voor te bereiden op de landelijke kennistoets, omdat de opleiding in modulevorm wordt aangeboden. Om te zorgen dat bepaalde kennis niet wegzakt, beginnen ze elke les met een parate kennisvraag uit een ander subdomein. Verder organiseren ze hulpbijeenkomsten

waar studenten met hun vragen terecht kunnen. En ze organiseren een ludieke pubquiz. "De pubquiz wordt samengesteld op basis van de toetsmatrijs, maar dan met 25 in plaats van 50 vragen. Het gaat hierbij om zowel numerieke als meerkeuzevragen. De quiz wordt ongeveer twee weken voor de daadwerkelijke toetsafname gehouden. De pubquiz wordt vervolgens gedeeld met alle tweedegraads wiskundeopleidingen. Deze keer hebben wij de quiz samengesteld en ook weer gedeeld. Volgend jaar gaat de hogeschool Utrecht

zich over de inhoud van de pubquiz buigen. Studenten reageren heel enthousiast. Zij willen heel graag oefenmateriaal op het niveau van de landelijke kennistoets en dat is wat de pubquiz biedt. Het helpt ze bij de voorbereiding. Ook geeft deze ludieke vorm meer het gevoel dat er met elkaar toegewerkt wordt naar die toetsafname. Dat geeft een mooi wij-gevoel."

Bron: Artikel 10vooronderleer - Een pubquiz als voorbereiding op de landelijke kennistoets - december 2016

Toetsresultaten internationale taaltoetsen**Resultaten internationale taaltoets Duits****GoetheZertifikat**

Periode	Deelnemers	Geslaagd
Voorjaar 2016	30	24 (80%)
Najaar 2016	80	63 (79%)

Resultaten internationale taaltoets Engels**Certificate of Proficiency in English (CPE)**

Periode	Deelnemers	Geslaagd
Lente 2016 *	82	65 (79%)
Zomer 2016 *	109	86 (79%)
Winter 2016 **	154	112 (73%)

*) Er is geen totaalbeeld beschikbaar, omdat we van Driestar hogeschool, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en Hogeschool Windesheim geen gegevens hebben ontvangen.

**) Er is geen totaalbeeld beschikbaar, omdat we van Driestar hogeschool, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Hogeschool Windesheim en NHL Hogeschool geen gegevens hebben ontvangen.

Resultaten internationale taaltoets Frans

Test de Connaissance du Français (TCF)

Periode	Deelnemers	Geslaagd
Studiejaar 2015-2016	95	39 (41%)

Resultaten internationale taaltoets Spaans

Diploma de Español como Lengua Extranjera (DELE)

Periode	Deelnemers	Geslaagd
Mei 2016	7	7 (100%)
November 2016	7	7 (100%)

Aanbevelingen Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen

Een aanbeveling van de Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen richting de lerarenopleidingen is om door te gaan met het delen van goede voorbeelden op het niveau van vakdocenten, maar ook op het niveau van directeurs en dan met name op het gebied van studenten met een mbo-opleiding. Bestuurders van hogescholen met een te laag slagingspercentages moeten concrete afspraken maken om al volgend studiejaar dit percentage tot het landelijke gemiddelde te brengen.

Een belangrijk ander aandachtspunt is om de landelijke kennistoets eenduidig aan het eindniveau en de bevoegdheid te koppelen. De kennistoets is een leerwegaafhankelijke toets die door alle studenten, ongeacht hun leerroute gemaakt dient te worden. Nu geldt dit alleen nog voor de bekostigde hbo-opleidingen.

Ook voor de programmaorganisatie *TOvoordeleraar* heeft de raad een aantal aanbevelingen. Deze richten zich op het wijzigen van het ontwerp van de toetsen Algemene economie en Bedrijfs-economie, het samen investeren met de

landelijke vakoverleggen in de kwaliteit van de normeringspanels, het onderzoeken van de mogelijkheden om te komen tot een andere methode van cesuurstelling nu de itembanken gevuld raken, het prioriteren van de selectie en implementatie van een nieuw toets-systeem, het bewaken van het proces van herijking van kennisbases en toets-matrijzen, het uitvoeren van een extern kwaliteitsoordeel op de kwaliteit van de toetsen en het laten uitvoeren van empirisch onderzoek op de resultaten. *Bron: Jaarverslag 2015-2016 Raad voor kwaliteitsborging landelijke kennistoetsen - Drie jaar landelijke kennistoetsen*

Wiskunde valide getoetst?

Om te onderzoeken of de landelijke kennistoets wiskunde valide is getoetst, zijn de resultaten van de landelijke kennistoets vergeleken met die van de instituutstentamens en is nagegaan in hoeverre de digitale toetsomgeving voldoet aan de huidige criteria. De conclusies zijn dat de landelijke

kennistoets Wiskunde ondanks een afwijkend karakter ten opzichte van de instituutstentamens in grote lijnen als valide kan worden beschouwd. De beperkingen van de digitale toetsomgeving zijn mede oorzaak van dit afwijkende karakter. Het advies is dan ook om het gebruik van een andere toetsomgeving te overwegen. Daarnaast

is samenwerking tussen de verschillende opleidingen gewenst om een landelijk toetsbeleid verder vorm te geven. *Bron: Artikel Tijdschrift voor Lerarenopleiders - Wiskunde valide getoetst? - De digitale landelijke kennistoets wiskunde van de tweedegraads lerarenopleiding vergeleken met de instituutstentamens - augustus 2016*

6 Financiën

Hoe wordt ons programma gefinancierd? Voor een deel, met name in de aanloopfase, is er een subsidie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van in totaal € 25 miljoen. Deze oorspronkelijk van 2008 tot eind 2016 lopende subsidie, is verlengd tot eind 2017. Voor 2017 worden hieruit met name nog de kosten voor peer-review en herijking betaald. Daarnaast betalen de hogescholen sinds 2013 zelf een deel (30%). Vanaf 2017 dragen zij de kosten voor de organisatie van de toetsen al volledig zelf.

Onderstaand overzicht toont de geldstromen voor de jaren 2013 tot en met 2016 in totaal voor de beheerorganisatie *10voordeleraar*. De post *Afnamekosten hogescholen* bevat de kosten van de afname die de hogescholen vanaf het begin voor eigen rekening nemen (surveillance, computerfaciliteiten, etc.). Deze kosten worden in de totale exploitatie meegenomen en zichtbaar gemaakt. In het overzicht is rekening gehouden met een gelijkblijvende jaarlijkse bijdrage van 30% van de hogescholen. De in het overzicht opgenomen bedragen zijn conform de subsidiebeschikking.

Totalen voor subsidieperiode 2013-2016 voor de beheerorganisatie:

Totaal exploitatie beheerorganisatie	€	19.294.917
Af: afnamekosten hogescholen	-/-	€ 3.480.400
Subtotaal	€	15.814.517
Af: eigen bijdrage hogescholen conform subsidiebeschikking	-/-	€ 4.744.355
Subsidiebedrag	€	11.070.162

Colofon

10voordeleraar
Prinsessegracht 21
2514 AP Den Haag

Postbus 123
2501 CC Den Haag

www.10voordeleraar.nl

info@10voordeleraar.nl

Vormgeving: Elan Strategie & Creatie

Programmateam 10voordeleraar

Angelique van Mechelen, projectondersteuner
Anne Staring, projectleider
Arian van Staa, programmamanager
Arie Vonk, projectleider
Darina Huinck, projectleider
Dieuwertje Scheringa, projectleider
Gitte Hoogland, projectleider
Henk Fuchs, projectleider
Ineke Verburg, applicatiebeheerder

Jolien Pas, psychometricus en projectleider
José Snijder, projectondersteuner
Marianne Eijkenduijn, communicatieadviseur
Marije Fagginger Auer, psychometricus en projectleider
Monika Vaheoja, psychometricus en projectleider
Noor van Gils, projectleider en juridisch adviseur
Rogier Biesot, applicatiebeheerder
Peter Roos, coördinator
Ward Schmit, ict-adviseur
Wout Philippo, taalcorrector